

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра психології та соціальної роботи**

Кутерещин Олександр Романович

**Соціально-психологічні чинники адаптації безробітних до умов ринку праці в
Україні / Social and Psychological Factors of Adaptation of the Unemployed to
Labor Market Conditions in Ukraine**

Спеціальність: 231 Соціальна робота

освітньо-наукова програма – Соціальна робота та соціальна політика

кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи СРСІм-21
Кутерещин Олександр Романович

підпис

Науковий керівник:
к.психол.н. ст.викладач
Чернець Богдан Васильович

підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 2025 р.
Завідувач кафедри

А.Н. Гіряк
підпис

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ ДО УМОВ РИНКУ ПРАЦІ	7
1.1. Наукові підходи до тлумачення сутнісного змісту та загальної характеристики поняття «соціальна адаптація особистості»	7
1.2. Передумови й закономірності адаптації безробітних до умов ринку праці...17	
1.3. Основні чинники й умови адаптації безробітних до умов ринку праці	27
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ АДАПТАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ ДО УМОВ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	38
2.1. Сучасний стан адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні.....	38
2.2. Характеристика соціально-психологічних чинників адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні.....	44
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ АДАПТОВАНOSTІ БЕЗРОБІТНИХ ДО УМОВ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	55
3.1. Програма підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні та її експериментальне апробування.....	55
3.2. Рекомендації безробітним особам щодо підвищення власної адаптованості до умов ринку праці в Україні	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. Адаптація безробітних до умов ринку праці є важливим аспектом соціальної роботи, особливо в умовах сучасної економічної ситуації в Україні, де питання безробіття набуває все більшого значення. Соціально-психологічні чинники, що впливають на цей процес, мають велике значення для розуміння механізмів адаптації людей до нових соціально-економічних умов. Безробіття не лише впливає на економічний стан осіб, але й викликає глибокі соціально-психологічні зміни, що позначаються на їх самооцінці, соціальних зв'язках, мотивації до пошуку роботи та загальному психологічному благополуччі. Вивчення цих факторів допомагає не тільки зрозуміти, як безробітні люди переживають період безробіття, але й розробити ефективні методи соціальної роботи для підтримки цієї категорії громадян.

Зазначимо, що соціальна робота займає важливе місце у процесах адаптації безробітних, адже фахівці цієї сфери надають не тільки матеріальну допомогу, а й працюють над відновленням психологічної стійкості, мотивації, а також індивідуальної готовності до змін. Відомо, що багато безробітних стикаються з проблемами, які виходять за межі економічних труднощів, включаючи зниження соціального статусу, почуття безнадійності та ізоляції. Вивчення соціально-психологічних аспектів та чинників адаптації дозволяє розробити методи і способи, які допоможуть таким людям відновити свої ресурси, покращити самооцінку та подолати соціальну ізоляцію, що є необхідною умовою для успішного пошуку роботи та інтеграції в економічну систему країни.

Невизначеність на ринку праці, зміни в структурі економіки, високий рівень конкуренції та технологічні зміни створюють додаткові труднощі для тих, хто втратив роботу. Відповідно, виникає потреба в глибокому дослідженні соціально-психологічних аспектів адаптації безробітних, які значно впливають на ефективність їхнього повернення до ринку праці. Соціальні працівники повинні враховувати не лише об'єктивні економічні фактори, але й психологічні бар'єри, які заважають людині знайти роботу. Відсутність відповідних навичок, депресивні настрої, страх перед невідомістю, зниження мотивації та інші емоційні проблеми значною мірою ускладнюють цей процес. При цьому складовою

частиною соціальної роботи повинна бути психологічна підтримка безробітних, адже більшість соціальних проблем, пов'язаних з безробіттям, мають глибоке коріння в психології особистості.

У сучасних умовах, коли в Україні спостерігається зростання безробіття, дослідження соціально-психологічних чинників, які допомагають виявити ті труднощі, з якими стикаються безробітні, набуває особливого значення. Багато безробітних осіб переживають відчуття соціальної ізоляції, зниження власної гідності, а також відсутність підтримки з боку родини та соціального оточення, що спричиняє зниження їхньої психологічної стійкості та готовності до змін, що ускладнює процес працевлаштування. Допомога у формуванні позитивного ставлення безробітних до пошуку роботи, розв'язання внутрішніх конфліктів, підвищення рівня самооцінки та розвиток адаптивних стратегій є важливими завданнями соціальних працівників. Для цього необхідно не лише застосовувати індивідуальні методи роботи, але й створювати програми, спрямовані на групову підтримку, тренінги з розвитку навичок, а також психологічні консультації.

У контексті соціальної роботи слід враховувати соціально-психологічні бар'єри, які можуть виникати через дискримінацію, соціальні стереотипи або відсутність доступу до інформації про можливості на ринку праці. Це особливо актуально для таких груп, як люди з обмеженими можливостями, молодь, жінки після декретної відпустки, а також люди похилого віку, які мають труднощі в адаптації до нових умов праці. Тому дослідження соціально-психологічних аспектів адаптації безробітних є важливим не лише з точки зору ефективності соціальної роботи, але й для розробки загальнонаціональних політик і програм, що сприяють зниженню рівня безробіття та полегшенню процесу повернення на ринок праці. Врахування психологічних аспектів у діяльності соціальних працівників дозволить створити більш ефективні програми підтримки для тих, хто потребує допомоги в пошуку нових можливостей для працевлаштування.

Аналіз наукових досліджень вчених (А. Баланда, Д. Богиня, М. Боднарук, П. Буряк, В. Васильченко, Г. Волошин, Г. Волощук, О. Воронін, О. Демченко, О. Гапончук, І. Гнибіденко, Л. Горбач, О. Євсєєнко, Н. Жигайло, О. Іляницька, О. Іляш, С. Калініна, О. Карпенко, Т. Кіліна, І. Ковчина, М. Козирєв, Ю. Краснов, О.

Краузе, О. Купець, О. Купрій, Е. Лібанова, Н. Логвинова, О. Мельник, Л. Міщик, Б. Надточій, О. Пазюк, В. Плиса, В. Покрищук, С. Приходько, Е. Прушківська, К. Репін, Н. Руденко, Н. Рудкевич, О. Сергієнко, В. Столяров, Л. Тюптя, Н. Фатєєнко, В. Федоренко, С. Ходакевич, І. Ярошенко та ін.) показує, що, з огляду на комплексність і багатогранність адаптації безробітних до умов ринку праці, вона вимагає інтегрованого підходу. Успішне вирішення проблеми безробіття може бути досягнуте тільки за умови комплексного підходу, в якому соціальні працівники, психологи, економісти та інші фахівці працюватимуть разом для створення оптимальних умов для адаптації осіб до змін на ринку праці.

Отож актуальність проблеми адаптації безробітних до умов ринку праці, її недостатня теоретична й практична розробленість, а також необхідність розв'язання наявних соціальних і психологічних суперечностей зумовили вибір нами теми кваліфікаційної роботи: **«Соціально-психологічні чинники адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні»**.

Об'єкт дослідження – поліаспектний процес адаптації безробітних до умов ринку праці як науковий феномен.

Предмет дослідження – соціально-психологічні особливості адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні.

Мета дослідження – теоретичне й експериментальне обґрунтування соціально-психологічних чинників адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні.

Відповідно до мети, сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Визначити наукові підходи до тлумачення сутнісного змісту та загальних характеристик поняття «соціальна адаптація особистості».
2. Охарактеризувати передумови й закономірності адаптації безробітних до умов ринку праці.
3. Виявити основні чинники й умови адаптації безробітних до умов ринку праці.
4. Проаналізувати сучасний стан та соціально-психологічні чинники адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні.
5. Розробити й апробувати програму підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні, а також сформулювати систему прикладних рекомендацій.

Методи дослідження: *теоретичні:* індукція, дедукція, аналіз, синтез, класифікація, порівняння, узагальнення соціальної, психологічної, соціологічної літератури для з'ясування сутності адаптації безробітних до умов ринку праці; *емпіричні:* анкетування (використано розроблену нами анкету) з метою вивчення актуального стану і соціально-психологічних чинників адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні; *статистичні:* методи кількісної та якісної обробки здобутих в результаті дослідження експериментальних даних.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що комплексно обґрунтовано соціально-психологічні чинники адаптації безробітних до умов ринку праці. Зокрема, визначено важливі наукові підходи до тлумачення сутності поняття «соціальна адаптація особистості», охарактеризовано передумови й закономірності адаптації безробітних до умов ринку праці, виявлено основні чинники й умови адаптації безробітних до умов ринку праці, проаналізовано соціально-психологічні чинники адаптації безробітних до умов ринку праці, запропоновано дієві форми, методи, прийоми і засоби підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці.

Практичне значення дослідження полягає у розробці й апробації програми підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні, а також в підборі й апробації ефективного діагностичного інструментарію для вивчення сучасного стану й соціально-психологічних чинників адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні. Практичне значення мають і розроблені рекомендації безробітним особам щодо підвищення власної адаптованості до умов ринку праці в Україні. Результати дослідження можуть бути використані здобувачами закладів вищої освіти – майбутніми соціальними працівниками під час підготовки до практичних занять з фахових дисциплін.

Структура та обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (66 найменувань), 1 додатку. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 85 сторінок, з них – 75 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ ДО УМОВ РИНКУ ПРАЦІ

1.1. Наукові підходи до тлумачення сутнісного змісту та загальної характеристики поняття «соціальна адаптація особистості»

Вивчення наукових підходів до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» є надзвичайно важливим у контексті сучасних соціальних змін, зокрема на ринку праці, розвитку технологій і соціальних інститутів. Соціальна адаптація особистості визначається як процес, у ході якого індивід налагоджує взаємодію з соціальним середовищем, пристосовуючись до його вимог та норм. Цей складний багаторівневий процес включає не лише психічну та емоційну реакцію на зміни, але й соціальні та культурні адаптації, які вимагають поглибленого наукового аналізу. Для соціальної роботи важливо не лише розуміти механізми цього процесу, а й враховувати особливості різних соціальних груп, щоб створювати ефективні стратегії підтримки.

Зазначимо, що різні наукові підходи до трактування соціальної адаптації особистості допомагають визначити фактори, що впливають на адаптаційні процеси, та з'ясувати, як ці процеси змінюються в різних соціальних контекстах. Існують численні теоретичні моделі, що розглядають соціальну адаптацію як складну взаємодію між індивідом та його оточенням, що включає фізіологічні, психологічні, соціальні та культурні аспекти. Вивчення цих підходів дозволяє глибше зрозуміти, як адаптуються особистості в умовах соціальних змін, а також як можна підвищити ефективність соціальних інтервенцій для полегшення цього процесу. Тому наукове дослідження соціальної адаптації є необхідним для розвитку практики соціальної роботи та формування нових методів підтримки осіб, що стикаються з адаптаційними труднощами в сучасному суспільстві [14].

Так, психологічний підхід до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» акцентує увагу на внутрішніх психологічних механізмах,

які допомагають людині адаптуватися до змінюваних умов соціального середовища. Цей підхід розглядає адаптацію як процес, що відбувається на рівні індивідуальних когнітивних, емоційних та поведінкових реакцій особистості, а також розвиток здатності індивіда адаптуватися до нових соціальних реалій. Згідно з психологічною теорією, соціальна адаптація є важливим компонентом психічного здоров'я людини, оскільки вона дозволяє зберігати внутрішній баланс і ефективно взаємодіяти з іншими людьми в межах соціуму. У процесі адаптації людина оцінює рівень складності соціальної ситуації, а також власні можливості для її подолання та очікувані результати. Ці оцінки визначають, які стратегії поведінки будуть найбільш ефективними в конкретному соціальному контексті. Відповідно до цього підходу, соціальна адаптація не є механічним підлаштуванням до середовища, а процесом активної переробки інформації, що надходить від оточення, і розвитку нових психологічних патернів взаємодії [1].

Окрім того, психологічний підхід до соціальної адаптації підкреслює важливість розвитку особистісної ідентичності. Процес адаптації не є безпосереднім підлаштуванням під чужі норми та цінності, а, радше, виявляється у здатності особистості змінювати своє мислення та поведінку таким чином, щоб зберігати свою унікальність і водночас інтегруватися в соціум. Це означає, що індивід зберігає свою самобутність, не втрачаючи її, навіть якщо йому доводиться змінювати свою поведінку, стратегії взаємодії чи реакції на ситуації. Соціальна адаптація також включає розвиток здатності до саморегуляції, тобто уміння управляти своїми емоціями, поведінкою, думками відповідно до змінних соціальних вимог. Важливою є роль мотивації, яка стимулює особистість до пристосування до нового соціального середовища. Без внутрішньої мотивації до адаптації процес адаптації стає значно більш складним і менш ефективним.

Психологічний підхід також наголошує на тому, що процес адаптації є динамічним і постійним. Зміни у життєвих обставинах, нові соціальні ролі або стресові ситуації можуть вимагати від індивіда постійного коригування своїх внутрішніх механізмів адаптації. Відтак, адаптація – це не статичний процес, а постійний розвиток і удосконалення психологічних ресурсів, здатності до змін, а також готовності до нових соціальних викликів. Психологічна теорія визначає

соціальну адаптацію як результат інтеграції когнітивних, емоційних і поведінкових процесів, що дають можливість людині не лише пристосовуватися до нових умов, а й трансформувати їх у спосіб, що дозволяє їй залишатися самотньою особистістю. Відтак, процес адаптації є багатовимірним, що включає як здатність до внутрішніх змін, так і зовнішніх модифікацій у поведінці. Важливою характеристикою цього процесу є гнучкість особистості, здатність змінювати стратегії взаємодії залежно від ситуації і зберігати гармонію між власними потребами та соціальними вимогами [42].

Соціологічний підхід до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» ґрунтується на розумінні адаптації як процесу інтеграції індивіда в соціальну структуру. Цей підхід визначає соціальну адаптацію як здатність особистості пристосовуватися до норм, цінностей і ролей, які прийняті в суспільстві або в межах певних соціальних груп. В основі соціологічного розуміння адаптації лежить ідея, що людина повинна знайти своє місце в соціумі, що передбачає відповідність певним вимогам і стандартам поведінки, а також виконання ролей, які закріплені соціальними інститутами. Соціальні інститути, такі як сім'я, школа, робоче місце, державні установи, є основними каналами, через які відбувається цей процес інтеграції особистості в соціальну реальність.

У рамках соціологічного підходу соціальна адаптація визначається через взаємодію індивіда з навколишніми соціальними інститутами. Сім'я виступає першочерговим соціальним інститутом, що впливає на процес адаптації, оскільки саме в сім'ї особистість отримує перші соціальні норми, цінності, моделі поведінки та взаємодії. Дитина в сім'ї засвоює основи соціальних норм, формує свою першу ідентичність і вчиться взаємодіяти з іншими людьми. Школа, у свою чергу, стає важливим етапом соціалізації, де індивід не тільки отримує знання, але й адаптується до норм групи однолітків, вивчає соціальні ролі та взаємодіє з вчителями, а також з іншими соціальними структурами [13].

У робочому середовищі процес адаптації набуває ще більшої важливості, адже людині потрібно вміти взаємодіяти з колегами, виконувати професійні ролі та відповідати вимогам організації. Робоче середовище вимагає від індивіда вміння пристосовуватися до змін, швидко реагувати на нові соціальні реалії,

співпрацювати з іншими працівниками, управляти стресом і конфліктами, що виникають у процесі професійної діяльності. Це показує, що соціальна адаптація на робочому місці включає не лише пристосування до ролі працівника, але й вміння знаходити баланс між особистими та професійними інтересами, адаптуючи свої особистісні цінності до вимог організаційної культури.

Соціологічний підхід до соціальної адаптації підкреслює важливість соціальних зв'язків і взаємодій для інтеграції особистості в соціальну структуру. Одна з ключових ідей цього підходу полягає в тому, що соціальна адаптація – це не лише процес індивідуальної адаптації, але й взаємний процес, що включає взаємодію особистості з іншими людьми, соціальними групами та інститутами. Адаптація є важливим елементом соціалізації, в процесі якого людина повинна не лише пристосовуватися до довкілля, але й активно взаємодіяти з іншими членами суспільства, виконувати соціальні ролі, засвоювати нові соціальні норми та цінності, що визначають її місце в суспільстві [47].

Важливо, що цей підхід визначає адаптацію двостороннім процесом: з одного боку, індивід змінюється, адаптуючи себе до соціальних вимог, а з іншого – соціальна структура змінюється під впливом індивідуальних дій і вибору. Соціальна адаптація стає процесом постійної взаємодії між особистістю та суспільством, в результаті якого відбувається гармонізація особистісних та соціальних вимог. Вона вимагає від індивіда не лише здатності адаптуватися до змін, але й готовності брати активну участь у трансформації соціальних норм, рольових очікувань та взаємодії з іншими людьми. Процес адаптації в рамках соціологічного підходу не є обмеженим лише індивідуальним рівнем, він також включає групові процеси, що забезпечують гармонійне співіснування індивідів у рамках соціальних інститутів. Система соціальних зв'язків, наявність груп підтримки і розуміння прав та обов'язків є критично важливими для успішної адаптації особистості. Тому соціальна адаптація в рамках цього підходу постає як процес взаємодії, де важливу роль відіграють як індивідуальні характеристики особистості, так і соціальні фактори, які визначають умови для адаптації [12].

Біопсихосоціальний підхід до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» поєднує біологічні, психологічні та соціальні аспекти

адаптації. Згідно з ним, соціальна адаптація розглядається як багатогранний процес, у якому беруть участь фізіологічні можливості організму, психологічна готовність особистості до змін та соціальні умови, в яких цей процес відбувається. Це означає, що адаптація не є лише результатом зовнішніх впливів чи особистих зусиль, але й залежить від того, наскільки ефективно особистість інтегрується в соціальне середовище з урахуванням її біологічного стану, психологічних особливостей і доступу до соціальних ресурсів [39].

У контексті біологічної складової адаптації важливим є здоров'я і фізичний стан індивіда, оскільки саме вони визначають можливості для фізіологічного реагування на зміни в навколишньому середовищі. Наприклад, якщо організм має хороше здоров'я та фізичну витривалість, це забезпечує людині кращі умови для адаптації до нових ситуацій. Фізіологічна готовність до адаптації також включає здатність організму до відновлення після стресових ситуацій, що є важливим фактором для подолання соціальних та психологічних труднощів. Відповідно, хронічні хвороби чи поганий фізичний стан можуть ускладнити цей процес і стати перешкодою для соціальної адаптації [6].

Психологічний аспект є важливим компонентом підходу. Психологічна готовність особистості до змін включає її емоційний стан, рівень стресостійкості, здатність до навчання, гнучкість мислення. Здатність особистості ефективно реагувати на зміни в соціальному середовищі залежить від її психологічної стійкості та вміння адаптуватися до нових умов. Людина, яка має позитивний емоційний фон, як правило, легше справляється з соціальними труднощами, швидше знаходить нові соціальні ролі та налагоджує взаємодію з оточенням. Водночас людина, схильна до депресії чи стресів, може мати більше труднощів у процесі адаптації, оскільки їй важче знайти ресурси для подолання труднощів.

Важливим аспектом є соціальна складова цього підходу. Соціальні умови, в яких проходить адаптація, мають значення для того, наскільки успішно особистість зможе інтегруватися в суспільство. Важливою умовою соціальної адаптації є наявність соціальної підтримки, зокрема з боку сім'ї, друзів, колег чи соціальних інститутів. Підтримка з боку близьких людей та доступ до соціальних ресурсів можуть значно полегшити процес адаптації, надаючи людині необхідні

емоційні, психологічні та фінансові ресурси для подолання труднощів. З іншого боку, відсутність підтримки, ізоляція чи маргіналізація можуть значно ускладнити цей процес. Важливе значення має наявність соціальних ресурсів, які визначають можливості адаптуватися до нових умов і можуть включати доступ до освіти, робочих місць, медичних послуг, а також можливості для участі в громадських організаціях чи інших соціальних структурах. У людей, які мають доступ до таких ресурсів, значно більше шансів для успішної адаптації в різних соціальних ситуаціях, будь-то на новій роботі, в новому соціальному середовищі чи в іншій культурі. Водночас люди без таких ресурсів, з обмеженим доступом до соціальних послуг, мають більше труднощів в адаптації [24].

Культурологічний підхід до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» акцентує увагу на значенні культурних ідентичностей, традицій, звичаїв та цінностей у процесі адаптації індивіда до соціуму. Відповідно, соціальна адаптація є процесом, через який особистість набуває здатність пристосовуватися до соціальних умов, враховуючи при цьому культурні норми та практики, які складаються в суспільстві. Культурологічний аспект вказує, що для успішної інтеграції особистості важливо не лише адаптуватися до зовнішніх соціальних умов, але й прийняти цінності та правила, притаманні певній культурі, в межах якої ця адаптація відбувається.

Культурні традиції, звичаї та норми є важливими орієнтирами для кожної людини в процесі її соціальної адаптації. Кожне суспільство має свої особливості культурних уявлень, які можуть визначати, що є прийнятним або неприйнятним у поведінці, взаємодії та взаєморозумінні між людьми. Таким чином, соціальна адаптація особистості включає в себе здатність розуміти та дотримуватися цих культурних норм, що важливо для того, щоб знайти своє місце в соціумі. Природно, що адаптація в різних культурах може мати різні акценти. В одних культурах особиста свобода та індивідуальність цінуються вищим чином, в інших – спільність та взаємозалежність є більш значущими. Адаптація до таких відмінностей вимагає від особистості здатності до гнучкості та готовності змінювати своє ставлення до соціальних умов [58].

Важливою складовою культурологічного підходу до соціальної адаптації є рівень взаєморозуміння між особистістю та соціумом. Іншими словами, успіх адаптації значною мірою залежить від того, наскільки людина усвідомлює культуру, в якій вона опиняється, і як вона здатна взаємодіяти з іншими людьми, сприймаючи їх культурні особливості. Якщо людина має високу культурну компетентність, тобто здатність розуміти, сприймати та відповідати на культурні різниці в іншому суспільстві, це значно полегшує її інтеграцію в нову соціальну групу. З іншого боку, відсутність цієї компетентності може призвести до непорозумінь, конфліктів та труднощів у взаємодії з іншими [60].

Соціальна адаптація за допомогою культурологічного підходу також вимагає від особистості врахування культурних стереотипів та сприйняття соціальних ролей, які формуються в межах певної культури. Наприклад, в одних культурах може бути прийнято, щоб жінки виконували домашні обов'язки, а чоловіки займалися забезпеченням сім'ї, в той час як в інших культурах ці ролі можуть бути більш рівноправними. Успішна адаптація вимагає від індивіда гнучкості у прийнятті цих соціальних ролей і здатності адаптувати свою поведінку відповідно до культурних норм, що існують у суспільстві.

Досить важливим є розуміння, як культурні традиції і норми визначають місце особистості в соціумі. Наприклад, в деяких культурах індивідуалізм та автономія є важливими складовими соціальної ідентичності, в той час як в інших культурах акцент робиться на колективізм та взаємозалежність. Соціальна адаптація особистості в цих умовах передбачає не лише пристосування до зовнішніх соціальних вимог, але й інтеграцію в систему цінностей, які підтримують певну культурну ідентичність. Культурологічний підхід також враховує важливість зміни та розвитку культурних норм у часі [11].

Екологічний підхід до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» акцентує увагу на тому, що соціальна адаптація є результатом взаємодії між особистістю та її соціальним середовищем. Цей підхід підкреслює важливість навколишнього середовища, яке не лише впливає на процес адаптації, але й має здатність надавати підтримку та створювати умови для гармонійної інтеграції індивіда в змінювані соціальні, економічні та політичні реалії. В рамках

екологічного підходу особистість розглядається не як ізольований елемент, а як частина складної системи, де кожна дія та зміна в середовищі можуть суттєво вплинути на її адаптаційний процес [29].

Екологічний підхід орієнтується на те, що соціальне середовище є динамічним і постійно змінюється. Тому здатність особистості адаптуватися до таких змін є ключовою складовою її соціальної адаптації. Важливим аспектом екологічного підходу є визнання того, що адаптація не є одноразовим процесом, а тривалим і безперервним. Вона залежить від здатності особистості не лише реагувати на зміни в довкіллі, але й активно взаємодіяти з ним, що передбачає необхідність коригування своєї поведінки, світогляду та стратегій взаємодії.

Згідно з екологічним підходом, соціальна адаптація є двостороннім процесом, де особистість і середовище впливають одне на одного. Особистість, реагуючи на зміни в соціальному середовищі, в свою чергу, може змінювати це середовище. Наприклад, в умовах соціальних змін, таких як економічна криза або політична нестабільність, індивід може адаптуватися до нових вимог, змінюючи свої соціальні стратегії, поведінку та комунікаційні навички. У той же час його дії можуть сприяти певним змінам у соціальному середовищі, що в кінцевому результаті призведе до перетворення умов для наступних поколінь.

Одним із ключових аспектів екологічного підходу є врахування того, що середовище, яке підтримує адаптацію, повинно бути здатним забезпечити індивіда необхідними ресурсами. Це включає не лише фізичні ресурси, але й соціальні, психологічні та культурні аспекти. Наприклад, наявність соціальної підтримки, рівень довіри в суспільстві, економічні можливості та доступ до освіти є складовими середовища, що може вплинути на успішність адаптації особистості до змін. Взаємодія між індивідом і цими аспектами середовища визначає, наскільки ефективно особистість зможе пристосуватися до нових умов, зберігаючи свою ідентичність і психологічне благополуччя [39].

Екологічний підхід підкреслює важливість соціальної підтримки в процесі адаптації. У цьому контексті, екологічна модель адаптації вказує на необхідність наявності підтримуючих соціальних інститутів, таких як сім'я, громада, організації та установи, які забезпечують соціальну інтеграцію індивідів у

суспільство. Саме підтримка з боку цих інститутів є важливим чинником, що дозволяє людині більш успішно адаптуватися до нових умов. Важливу роль в адаптації відіграє також рівень доступності ресурсів, таких як медичні послуги, психологічна підтримка, фінансові можливості та доступ до інформації.

Зважаючи на динамічність соціальних процесів, екологічний підхід до соціальної адаптації акцентує увагу на необхідності постійного моніторингу змін у соціальному середовищі та гнучкості особистості у відповідь на ці зміни. Важливими є фактори, які визначають, як швидко та ефективно індивід здатен адаптуватися до соціальних трансформацій. Наприклад, зміни в економічному середовищі, політичні потрясіння чи технологічні інновації можуть вплинути на процес адаптації, вимагати від особи розвитку нових навичок і змін у поведінці.

Один з основних принципів екологічного підходу – інтеграція різних рівнів середовища в процес адаптації. Це означає, що соціальна адаптація особистості не обмежується взаємодією з окремими аспектами соціального середовища, але є комплексним процесом, який охоплює як внутрішні механізми особистості, так і зовнішні чинники. Зміни на макрорівні (економічні, політичні) можуть спричиняти зміни на мікрорівні (поведінка індивіда, взаємодія в соціальних групах), що, в свою чергу, впливає на подальший розвиток соціальних процесів. Для ефективної адаптації особа повинна мати здатність не лише реагувати на зміни довкілля, але й активно взаємодіяти з ним, намагаючись створити умови для свого благополуччя та успішної інтеграції в змінювані соціальні реалії [9].

Педагогічний підхід до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» виявляється в контексті навчання та виховання, оскільки цей процес включає набуття особистістю необхідних навичок для ефективної взаємодії з іншими людьми в різних соціальних ситуаціях. В межах педагогічного підходу соціальна адаптація розглядається як складний процес, який пов'язаний з розвитком особистості у соціальному просторі через навчальні та виховні практики. Одним з головних аспектів є формування таких соціальних компетенцій, які допомагають людині успішно взаємодіяти з оточенням, виконувати різноманітні соціальні ролі та справлятися з вимогами соціуму.

Завдання педагогічного підходу в тому, щоб допомогти адаптуватися до соціальних умов через розвиток навичок і умінь. Це включає не лише освоєння певних стандартів поведінки, але й розвиток емоційної інтелігентності, здатності до взаєморозуміння, управління власними емоціями та вміння регулювати свою поведінку у відповідь на соціальні зміни. Важливим є також вміння орієнтуватися в соціальних ролях, усвідомлюючи свою роль у родині, колективі, суспільстві. Підхід акцентує увагу на навчанні соціальних навичок, здатності особистості взаємодіяти з іншими людьми в різних соціальних контекстах. Це включає розвиток таких важливих компонентів, як комунікабельність, уміння працювати в команді, вирішувати конфлікти, а також готовність адаптуватися до нових умов. Важливим є і розвиток соціальної відповідальності та здатність до самооцінки і саморегуляції, що дає можливість людині більш ефективно взаємодіяти з іншими членами суспільства та знаходити своє місце у ньому.

В рамках педагогічного підходу соціальна адаптація здійснюється не лише через навчання академічних предметів, але й через розвиток моральних, емоційних та соціальних компетенцій. Виховний процес має на меті формування гармонійної особистості, здатної до конструктивної взаємодії в соціумі. Важливою частиною педагогічного підходу є врахування індивідуальних особливостей кожної людини, її потреб і можливостей. Адже процес соціалізації не є універсальним, а залежить від соціокультурного контексту, вікових особливостей, попереднього досвіду, і тому педагогічний процес повинен бути орієнтований на кожну особистість індивідуально. Ще одним важливим аспектом педагогічного підходу є роль навчальних закладів у процесі соціальної адаптації. Школа, вища освіта, позашкільні установи не тільки надають знання, але й формують середовище, яке сприяє розвитку соціальних компетенцій, емоційного інтелекту, вміння працювати в колективі [49].

Педагогічний підхід вимагає розуміння того, що соціальна адаптація не є лише пасивним процесом, а активно включає в себе здатність особистості саморегулюватися, самостійно оцінювати свої вчинки, відповідати за них та адаптуватися до різних соціальних умов. Важливою складовою є розвиток здатності до емпатії та розуміння емоцій та потреб інших людей, що дозволяє

створювати гармонійні міжособистісні стосунки та вчасно реагувати на зміни в соціумі. Інтеграція знань, умінь і соціальних навичок є основою успішної адаптації в різних соціальних контекстах, тому педагогічний підхід акцентує увагу на розвитку комунікативних навичок, критичного мислення, здатності приймати рішення та вирішувати конфлікти. Здатність ефективно адаптуватися до різних соціальних ситуацій і ролей важлива як для особистісного розвитку, так і для успішної інтеграції в сучасне суспільство [58].

Отже, наукові підходи до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості» демонструють багатогранність і комплексність цього процесу, адже адаптація є результатом взаємодії різних факторів, що охоплюють як індивідуальні, так і соціальні аспекти життя особистості. Кожен з цих підходів доповнює інші, створюючи багатогранну картину соціальної адаптації, яка є складним, багатфакторним і багатовимірним процесом. Трактування цього поняття з різних наукових перспектив дозволяє глибше розуміти механізми адаптації особистості та розробляти ефективні стратегії для підтримки цього процесу в різних соціальних, культурних і психологічних контекстах.

1.2. Передумови й закономірності адаптації безробітних до умов ринку праці

Вивчення передумов і закономірностей адаптації безробітних до умов ринку праці є важливим аспектом соціально-економічної науки, оскільки це питання безпосередньо впливає на ефективність трудової політики та соціальну стабільність в суспільстві. Ринок праці постійно змінюється, відбуваються структурні трансформації в економіці, що вимагає від працівників здатності швидко адаптуватися до нових умов, оволодівати новими професіями і технологіями. Враховуючи високий рівень безробіття в ряді країн, дослідження факторів, які визначають адаптацію осіб, які втратили роботу, є актуальним для розробки стратегій підтримки безробітних та їх інтеграції в економіку.

Зазначимо, що адаптація безробітних до умов ринку праці включає як індивідуальні, так і соціальні аспекти, що взаємодіють із конкретними економічними, політичними та культурними умовами. Вивчення цього процесу дозволяє зрозуміти механізми, які допомагають людині знаходити нову роботу, подолати психологічні бар'єри та соціальні труднощі, а також розвивати навички, необхідні для успішної трудової діяльності. Важливість таких досліджень полягає у тому, що вони сприяють формуванню ефективних програм перекваліфікації, підтримки зайнятості та розвитку ринку праці, що, в свою чергу, підвищує економічну стабільність та соціальну інтеграцію безробітних.

Передумови адаптації безробітних до умов ринку праці тісно пов'язані з індивідуальними факторами, які визначають здатність особистості ефективно реагувати на зміни та пристосовуватися до нових економічних умов. Одним із основних аспектів є рівень освіти та професійна кваліфікація, які безпосередньо впливають на можливості людини знайти роботу. Освічена особистість з відповідною кваліфікацією має більше шансів знайти відповідну позицію на ринку праці, оскільки роботодавці часто віддають перевагу кандидатам з високим рівнем знань і навичок. Відсутність відповідної освіти або кваліфікації може суттєво обмежити можливості працевлаштування, оскільки ринок праці орієнтований на висококваліфікованих працівників. Професійна перепідготовка стає важливим елементом для осіб, які не можуть знайти роботу в своїй галузі, оскільки дозволяє підвищити конкурентоспроможність на ринку праці [13].

Другим важливим фактором є психологічна готовність до змін і здатність до самовдосконалення. Багато безробітних стикаються з труднощами в адаптації через страх перед змінами або внутрішній опір до нових умов. Здатність особистості приймати зміни, відкритість до нових можливостей і готовність до навчання є вирішальними для успішної адаптації до ринку праці. Особи, які здатні налаштувати себе на нові професійні виклики, швидше адаптуються і знаходять нові способи вирішення проблем, що з'являються в процесі пошуку роботи. Психологічна готовність до змін також пов'язана з рівнем самооцінки та впевненості в своїх силах, що дозволяє безробітним більш ефективно долати труднощі та стреси, які виникають під час процесу адаптації [8].

Мотивація та наявність певних особистісних якостей, таких як гнучкість, стресостійкість і здатність до самоорганізації, мають важливе значення для успішної адаптації безробітних до умов ринку праці. Гнучкість дозволяє людині оперативно реагувати на зміни в економічному середовищі, а стресостійкість допомагає зберігати спокій і позитивний настрій навіть у найскладніших ситуаціях. Люди з високим рівнем стресостійкості можуть легше переживати тимчасові труднощі, пов'язані з пошуком роботи або переходом на нові умови праці. Крім того, мотивація досягати поставлених цілей є важливою рушійною силою, яка підштовхує людину до пошуку нових можливостей і удосконалення своїх навичок. Вона визначає готовність до самовдосконалення, віддачі енергії на освоєння нових професійних знань та вмінь, а також до більш ефективної взаємодії з роботодавцями або іншими соціальними структурами [7].

Стан здоров'я та фізична готовність до виконання трудової діяльності є ще однією важливою передумовою для адаптації до ринку праці. Без фізичного здоров'я людина може стикатися з обмеженнями в роботі або в процесі навчання новим професіям. Поганий стан здоров'я може знизити працездатність, а також зменшити здатність адаптуватися до нових умов і стати причиною тривалих перерв у трудовій діяльності. Здоров'я впливає і на психологічний стан особистості: хронічні захворювання або погане самопочуття можуть викликати стрес, що в свою чергу знижує мотивацію та здатність до адаптації. Наявність фізичних обмежень може також стати бар'єром на шляху до працевлаштування, особливо в професіях, що вимагають високої фізичної активності або певних навичок, таких як фізичні навантаження або мануальна праця [63].

Соціально-економічні фактори теж є важливими передумовами адаптації безробітних до умов ринку праці. Вони визначають не тільки можливості для працевлаштування, але й умови, які впливають на здатність індивіда інтегруватися в економічні процеси суспільства. Одним із основних факторів є рівень безробіття та загальний економічний стан в країні чи регіоні. У періоди економічної стагнації або кризи рівень безробіття значно зростає, що ускладнює пошук роботи для безробітних. Високий рівень безробіття створює умови, коли конкуренція за робочі місця стає дуже сильною, і це змушує людей шукати нові

підходи до адаптації. В умовах нестабільної економіки можуть зростати соціальні напруги, а кількість вакансій скорочується, що веде до тривалих періодів безробіття. Це також може спричинити зниження мотивації серед безробітних, оскільки вони стикаються з високою конкуренцією на ринку праці.

Наявність робочих місць і структура попиту на працю в певних галузях також є важливим чинником адаптації безробітних. В ринкових умовах деякі галузі можуть переживати бум, в той час як інші стикаються зі скороченням або зникненням робочих місць. Структура попиту на працю в певних секторах економіки, а також наявність робочих місць, визначають, наскільки легко особа може знайти роботу у своїй професійній сфері. Наприклад, в умовах стрімкого розвитку технологій або зеленої економіки можуть з'являтися нові сфери зайнятості, а традиційні виробничі або сільськогосподарські професії можуть втрачати свою актуальність. Якщо безробітний має професійні навички, які не відповідають вимогам ринку праці, він буде змушений або змінювати сферу діяльності, або підвищувати свою кваліфікацію, що також є важливим аспектом адаптації. Враховуючи глобалізацію та тенденцію до технологічного розвитку, безробітним доводиться пристосовуватися до нових реалій та шукати вакансії в інноваційних секторах економіки [58].

Слід враховувати, що рівень заробітної плати та соціальних гарантій на ринку праці визначають привабливість та доступність певних професій. У країнах з високим рівнем зарплати безробітні можуть бути більш мотивованими шукати роботу, оскільки це дає можливість досягти бажаного рівня життя. Однак у регіонах, де рівень заробітної плати є низьким, працевлаштування може бути менш привабливим, що веде до демотивації осіб, які шукають роботу. Низькі соціальні гарантії, обмежений доступ до медичного обслуговування, пенсійних виплат чи безплатного навчання, можуть ще більше ускладнити процес адаптації до умов ринку праці, оскільки люди з меншою впевненістю беруть на себе зобов'язання щодо кар'єрних змін або постійного працевлаштування. Без соціальних гарантій люди можуть відчувати брак стабільності та підтримки, що робить їх адаптацію до умов ринку праці ще більш складною [13; 63a].

Окрім того, структура зайнятості в країні чи регіоні також відіграє значну роль. Якщо більшість людей зайняті в сфері малого та середнього бізнесу, безробітні можуть мати більше можливостей для започаткування власної справи або знайдуть роботу в малих підприємствах. В інших випадках, коли домінують великі корпорації або державні установи, безробітним може бути важче знайти роботу через жорстку конкуренцію або високі вимоги до кваліфікації. В таких умовах адаптація безробітних може передбачати не лише пошук вакансій, а й зміни у самій стратегії пошуку роботи. Це може включати покращення професійних навичок, перепідготовку, зміну напрямку професійної діяльності.

Соціальна підтримка є однією з ключових передумов адаптації безробітних до умов ринку праці. Вона включає як інформальні мережі, так і офіційні механізми підтримки, які допомагають індивідам впоратися з труднощами безробіття та адаптуватися до змін на ринку праці. Наявність соціальних мереж підтримки є важливим аспектом адаптаційного процесу. Сім'я, друзі та громада можуть відігравати вирішальну роль у періоди безробіття, забезпечуючи емоційну, психологічну та практичну підтримку. Підтримка з боку близьких людей здатна полегшити стресові ситуації, що виникають через відсутність доходу та непередбачуваність майбутнього. Позитивні соціальні стосунки знижують рівень тривожності та депресії, допомагаючи безробітним зберігати віру у свої сили та мотивацію до активного пошуку роботи [41; 11a].

Окрім емоційної підтримки, соціальні мережі можуть надавати й практичну допомогу, наприклад, через рекомендації, зв'язки або навіть фінансову підтримку. Якщо людина має доступ до добре розвинутих соціальних мереж, вона може отримувати інформацію про можливості працевлаштування від знайомих або скористатися ресурсами, які дають змогу знайти тимчасову роботу або навіть започаткувати власний бізнес. Це важливо, оскільки інколи навіть незначні зв'язки можуть призвести до великих можливостей для адаптації до умов ринку праці, таких як отримання тимчасових чи проектних замовлень.

Державні та громадські програми підтримки безробітних також відіграють критичну роль у процесі адаптації. Вони надають соціальну підтримку в більш організованій і структурованій формі. Однією з основних програм є допомога по

безробіттю, яка забезпечує фінансову підтримку особам, що тимчасово не мають доходу. Хоча ця допомога часто є тимчасовою, вона дозволяє безробітним зберігати мінімальний рівень життя, що дає змогу фокусуватися на пошуку нової роботи, перепідготовці чи освоєнні нових навичок. Окрім цього, наявність програм перепідготовки та професійних курсів є важливою частиною державної підтримки. У багатьох країнах існують програми, які дозволяють безробітним отримати нові професійні навички або поглибити знання в певних галузях. Це може бути особливо важливо в умовах швидких змін на ринку праці, коли старі професії втрачають актуальність, а нові вимоги до кваліфікацій зростають [9].

Соціальна підтримка, яка надається через державні та громадські програми, також включає консультування та психологічну допомогу. Для багатьох безробітних переживання цього періоду є не лише фінансово важким, але й емоційно складним, тому надання психологічної підтримки є важливою частиною адаптаційного процесу. Консультації з кар'єрними радниками допомагають безробітним правильно зорієнтуватися на ринку праці, визначити сильні сторони та можливості для розвитку, а також забезпечити індивідуальне планування кар'єри, яке допомагає сформулювати стратегію пошуку роботи.

Важливу роль у соціальній підтримці відіграють і громадські організації, які можуть надавати додаткові ресурси безробітним. Це можуть бути організації, що надають тимчасове житло, допомогу у пошуку роботи або інші послуги, які роблять процес адаптації результативним. Такі організації часто взаємодіють із державними установами, що дає можливість безробітним отримати ширший спектр послуг, ніж у випадку лише з інституціями державної підтримки. Усе це створює комплексну систему, що допомагає безробітним особам не лише вижити в умовах безробіття, але й ефективно адаптуватися до ринку праці. Підтримка на всіх етапах цього процесу значно підвищує шанси на успіх, дозволяючи людині знайти стабільне місце на ринку праці. Без соціальної підтримки безробітним буде складніше справлятися з викликами, які постають перед ними у період безробіття. Тому державна і громадська підтримка є елементами адаптаційного процесу, без яких інтеграція на ринок праці стає значно більш складною [63].

Загалом адаптація безробітних до умов ринку праці є складним процесом, що залежить від низки закономірностей. Однією з основних є взаємодія індивідуальних та соціальних факторів, що визначає не лише швидкість, але й ефективність адаптації. Важливою є взаємодія соціально-економічних змін з особистісним сприйняттям безробіття. Зміни в економіці, такі як рецесії, зміна структури виробництва чи глобалізація, суттєво впливають на ринок праці та формують нові реалії для безробітних. Ці соціально-економічні зміни можуть викликати різні емоційні та психологічні реакції в осіб, які залишаються без роботи. Для деяких людей ці зміни стають стимулом для розвитку нових навичок і пошуку нових можливостей, а для інших – причиною стресу та зниження самооцінки, що, у свою чергу, впливає на прагнення до адаптації [14].

Відповідно, прагнення безробітних до адаптації корелює з уявленнями про економічну ситуацію та власну здатність впоратися з труднощами. Наприклад, в умовах економічної нестабільності люди, які не мають необхідних ресурсів чи соціальних зв'язків, можуть ставити під сумнів свої шанси на успішну інтеграцію на ринку праці. Такі бар'єри можуть сповільнювати процес адаптації, ускладнюючи пошук роботи та професійну перепідготовку. Натомість, особи, які здатні адаптуватися до змін, відчують більшу мотивацію для розвитку нових навичок і пристосування до нових умов, що дозволяє швидше знаходити роботу.

Важливою закономірністю є залежність темпів адаптації від наявності ресурсів та підтримки з боку соціальних інститутів. Безробітні, які отримують підтримку від держави чи громадських організацій, мають більше шансів адаптуватися до ринку праці. Підтримка може бути матеріальною, фінансовою, психологічною чи консультаційною. Наприклад, допомога по безробіттю дає людям час для пошуку роботи, без необхідності відразу приймати будь-яку пропозицію, навіть якщо не відповідає професійним вимогам або стандартам. Ті, хто отримує допомогу у вигляді професійних курсів або консультування, мають можливість збільшити свою кваліфікацію і отримати нові навички, що підвищує їхні шанси на успішне працевлаштування. У свою чергу, люди, які не мають доступу до таких ресурсів, можуть відчувати безпорадність і страх перед невизначеним майбутнім, що гальмує процес адаптації [9].

Наявність соціальної підтримки, включаючи допомогу з боку родини, друзів та колег, також є важливим фактором у цьому процесі. Безробітні, які мають підтримку у вигляді емоційної підтримки або фінансової допомоги від соціальних мереж, можуть бути більш стійкими до стресу та мають більшу готовність до пошуку нових можливостей. Соціальні інститути, які створюють програми для безробітних, дають змогу знизити рівень соціальної ізоляції, що також сприяє швидшій адаптації. З іншого боку, без підтримки соціальних інститутів або сімейних зв'язків безробітні часто стикаються з численними труднощами. Вони можуть відчувати себе відчуженими від суспільства, що погіршує їх психологічний стан і знижує мотивацію до пошуку роботи. У таких випадках соціальні мережі та інституційна підтримка мають вирішальне значення, щоб людина не залишалася в стані бездіяльності, а мала можливість скористатися своїми можливостями для адаптації до умов нового ринку праці.

Процес адаптації безробітних до умов ринку праці характеризується певними закономірностями, серед яких особливу увагу заслуговує динаміка адаптації, що передбачає поетапне пристосування особистості до нових економічних і соціальних умов. Адаптація безробітних відбувається в кілька етапів, що залежать від рівня готовності індивіда до змін, наявності ресурсів і підтримки, а також від зовнішніх соціально-економічних факторів. Перший етап адаптації передбачає психологічну перебудову особистості. На цьому етапі безробітні стикаються з труднощами, такими як стрес, невпевненість у собі та низька мотивація, що можуть виникнути внаслідок втрати роботи та зміни соціального статусу. Водночас у цей період особа починає усвідомлювати необхідність пошуку нових можливостей для себе на ринку праці, оцінюючи свої професійні навички та конкурентоспроможність [33].

Другий етап адаптації пов'язаний із професійною перепідготовкою та саморозвитком, що дозволяє безробітним оновити свої знання та навички відповідно до вимог ринку праці. Це може включати проходження курсів підвищення кваліфікації, освоєння нових професій, здобуття додаткових сертифікатів чи дипломів. Підвищення кваліфікації відкриває нові горизонти для працевлаштування, дозволяючи людині пристосовуватися до змінюваного ринку

праці, де попит на робочі руки зростає в нових сферах, таких як інформаційні технології, екологія, медичні послуги та ін. Окрім професійної перепідготовки, значення має також саморозвиток, який включає розвиток таких якостей, як гнучкість, здатність до самоорганізації та навички ефективного використання часу. Це дозволяє безробітним не лише швидше адаптуватися до ринку праці, але й підтримувати свою мотивацію до пошуку роботи, незважаючи на труднощі.

Водночас, взаємозв'язок між адаптацією до ринку праці та рівнем стресу або депресії серед безробітних є важливою закономірністю, що визначає темп і якість процесу адаптації. Безробіття, особливо в період економічної депресії чи нестабільності, може бути джерелом значного психологічного навантаження. Безробітні часто переживають відчуття невизначеності, розчарування у власних силах і зниження самооцінки. Високий рівень стресу і депресії може значно ускладнити адаптацію, перешкоджаючи особам активно шукати нові можливості та здійснювати необхідні кроки для професійного розвитку. Більш того, депресія може призводити до апатії, що ускладнює прийняття рішень і знижує ефективність зусиль на шляху до працевлаштування [7].

З іншого боку, позитивний настрій і мотивація сприяють прискоренню процесу адаптації. Безробітні, які зберігають віру в свої сили, вірять у можливість знайти нову роботу, швидше долають труднощі. Для таких осіб важливо мати підтримку з боку родини, друзів, а також мати доступ до програм психологічної підтримки та професійних консультацій. Психологічна підтримка є ключовою для подолання стресових ситуацій, зниження рівня депресії та підвищення самооцінки, що, в свою чергу, підвищує шанс успішної адаптації на ринку праці. Таким чином, психологічний стан безробітних безпосередньо впливає на їхню здатність адаптуватися до нових економічних умов.

У процесі адаптації безробітні повинні пройти через кілька етапів – від усвідомлення власної ситуації до поступового відновлення професійних навичок і психологічного стану, що дозволяє їм знову увійти в ринок праці. Враховуючи значення адаптаційного процесу для збереження стабільності на ринку праці, державні та приватні організації мають враховувати не лише професійні, а й психологічні аспекти адаптації. Це потребує системних заходів з підтримки

безробітних, включаючи психологічну допомогу, курси перепідготовки та розширення доступу до інструментів пошуку роботи [32].

Однією з важливих закономірностей адаптації безробітних до умов ринку праці є їх здатність адаптуватися до змін, що відбуваються на цьому ринку. Зміни в структурі зайнятості, що спостерігаються останнім часом, можуть суттєво впливати на процес адаптації безробітних. Сучасний ринок праці відзначається зокрема переходом до неповної зайнятості, зростанням популярності фрілансу та тимчасових робіт, що відображають тенденції гнучкості в трудових відносинах. Такі зміни вимагають від безробітних швидкої адаптації до нових форматів зайнятості та змін у трудовій діяльності. Традиційні форми працевлаштування, такі як постійна повна зайнятість, стають менш популярними, і все більше працівників повинні адаптуватися до нових реалій. Для багатьох людей це може бути викликом, оскільки вони звикли до стабільності, яку надає постійна робота.

Зміни на ринку праці, такі як поширення гнучких форм зайнятості, вимагають нових підходів і для безробітних, і для працевлаштовувачів. Адаптація безробітних до нових вимог ринку праці часто вимагає від них значних зусиль. Наприклад, все більше професій вимагають високого рівня володіння технологіями, знань у сфері цифрових навичок або умінь працювати в умовах дистанційної роботи. Ці вимоги змушують безробітних швидко освоювати нові професії або вдосконалювати наявні навички. Якщо раніше деякі професії мали чітко визначені рамки та вимоги, то сьогодні часто йдеться про професії, що змінюються та еволюціонують під впливом технологічного прогресу [55].

Перехід до фріланс-діяльності або тимчасових робіт вимагає від деяких безробітних більшої мобільності, гнучкості та самодисципліни, оскільки на таких роботах часто немає гарантій довгострокового працевлаштування чи стабільного доходу. Багато безробітних, що зіткнулися з таким феноменом, повинні пристосуватися до цього нового способу роботи, що передбачає самостійний пошук замовлень, управління власним часом і здатність працювати без постійного контролю з боку роботодавця. Зважаючи на ці зміни, важливо, щоб безробітні отримували необхідну підготовку для адаптації до фрілансу, а також розвивали навички, що дозволяють залишатися конкурентоспроможними.

Не менш важливим є освоєння нових професій або нових технологій, що є основною вимогою ринку праці. Якщо раніше безробітні могли розраховувати на ті професії, що існували десятиліттями, то нині їм доводиться освоювати нові навички, наприклад, в галузях, пов'язаних із інформаційними технологіями, автоматизацією або екологічною сферою. Це пов'язано з перепідготовкою або навчанням у закладах вищої освіти, на курсах або через самоосвіту. Безробітним стає необхідним освоєння нових інструментів, програмного забезпечення, а також здатність до адаптації до змінного технологічного середовища. У цих умовах відсутність гнучкості, бажання навчатися та змінюватися може стати серйозною перешкодою на шляху до адаптації на ринку праці [9].

Слід зазначити, що адаптація до нових вимог ринку праці вимагає не лише змін у професійних навичках, а й в особистісних якостях безробітних. Важливою складовою є здатність до самостійного пошуку роботи та здатність працювати у нових умовах, таких як дистанційна або проектна робота. Окрім того, важливим аспектом є готовність безробітних до тривалого процесу пошуку стабільного доходу, адже багато безробітних, що працюють на тимчасовій основі, можуть зіткнутися з відсутністю стабільності та соціальних гарантій [20].

Отже, вивчення передумов і закономірностей адаптації безробітних до умов ринку праці є важливим кроком для розуміння складних процесів, які визначають ефективність переходу осіб з незайнятості до активної трудової діяльності. Першочерговими передумовами є індивідуальні фактори, такі як рівень освіти, професійні навички, психологічна готовність до змін, а також економічні і соціальні умови, що впливають на зайнятість. Важливу роль відіграють соціальні мережі та підтримка з боку родини, друзів чи державних інститутів, що сприяють мотивації до пошуку роботи.

1.3. Основні чинники й умови адаптації безробітних до умов ринку праці

Вивчення основних чинників та умов адаптації безробітних до умов ринку праці є важливим для розуміння процесів, що впливають на їх здатність до інтеграції в економічне середовище. Ринок праці зазнає значних змін, зокрема через розвиток технологій, глобалізацію та економічні кризи, що створює нові вимоги до працівників. Адаптація безробітних до нових реалій є складним процесом, що включає як індивідуальні характеристики, так і соціально-економічні умови, які визначають їх можливості для працевлаштування. Тому важливо розглянути як внутрішні фактори, так і зовнішні умови, які сприяють або перешкоджають ефективній адаптації безробітних до умов ринку праці.

Так, індивідуально-психологічні чинники є одними з основних факторів, що визначають процес адаптації безробітних до умов ринку праці. Психологічні характеристики особистості, такі як самооцінка, здатність до адаптації та стійкість до стресу, відіграють вирішальну роль у тому, як особистість переживає період безробіття та чи зможе вона швидко повернутися на ринок праці. Люди з високою самооцінкою краще справляються з безробіттям, бо мають впевненість у своїх силах і здатності знайти нові можливості. Водночас низька самооцінка може призвести до зниження мотивації, що ускладнює адаптацію [32].

Здатність до адаптації є важливим чинником для безробітних, оскільки в умовах постійних змін на ринку праці, необхідно вміти швидко реагувати на нові обставини, набувати нових навичок і освоювати нові професії. Безробітні, які здатні до гнучкої зміни своїх підходів і готові до нових умов, мають більше шансів на успіх у працевлаштуванні. Вони здатні швидше опановувати нові технології та професійні навички, що, в свою чергу, значно підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці. Рівень мотивації безробітного також є важливим індивідуальним чинником, що впливає на швидкість та ефективність адаптації. Висока мотивація, зокрема, прагнення до стабільної роботи та матеріального благополуччя, стимулює особистість до активного пошуку роботи, участі в програмах перепідготовки, курси підвищення кваліфікації чи вивчення

нових професій. На противагу цьому, низька мотивація може призвести до пасивності, що значно знижує шанси на успішну адаптацію до нових умов.

Також важливим чинником є здатність безробітного до самоосвіти та навчання. У сучасному світі, де технології постійно змінюються, готовність безробітного до самонавчання та здатність освоювати нові професійні навички визначає його здатність швидко адаптуватися до нових вимог ринку праці. Люди, які активно використовують можливості для розвитку і здобуття нових знань, мають більші шанси на успішне працевлаштування, а також можуть перевершити конкуренцію серед інших кандидатів на робочі місця [9].

Не менш важливим чинником є фізичний стан безробітного. Від здатності людини виконувати фізичну роботу, а також від її загального здоров'я залежить, чи зможе вона адаптуватися до умов, які вимагають значних фізичних навантажень. Високий рівень фізичної підготовки є безумовною перевагою, особливо для осіб, які працюють в галузях, де фізична діяльність є важливою складовою частиною професії. Люди з поганим здоров'ям можуть зустрічати додаткові труднощі при працевлаштуванні, оскільки ринок праці може не надавати їм достатньо можливостей для роботи в умовах їх фізичних обмежень.

Професійно-освітні чинники є одними з ключових умов успішної адаптації безробітних до змін на ринку праці. Рівень освіти та професійна кваліфікація мають вирішальне значення для того, чи буде особа конкурентоспроможною на ринку праці. Люди з вищою освітою або спеціалізованими знаннями зазвичай мають більше можливостей знайти роботу, оскільки їх кваліфікація відповідає вимогам роботодавців. Професійна кваліфікація також вказує на здатність індивіда виконувати специфічні завдання, що є важливою умовою для успішного працевлаштування в певних галузях. Високий рівень освіти відкриває доступ до ширшого спектру вакансій, а спеціалізовані навички, такі як знання іноземних мов або володіння програмними продуктами, стають плюсом у пошуку роботи.

Наявність спеціалізованих навичок є додатковим фактором, що впливає на конкурентоспроможність особистості на ринку праці. Сьогодні багато професій вимагають від працівників не тільки базових знань, а й здатності працювати з новітніми технологіями або в специфічних умовах, таких як інтернет-маркетинг,

програмування, цифрові технології. Тому для осіб, які хочуть адаптуватися до ринку праці, важливим є прагнення до розвитку й удосконалення власних навичок. Володіння новими спеціалізованими навичками допомагає не тільки стати затребуваним на ринку праці, а й підвищує шанси на працевлаштування.

Потреба в перепідготовці є однією з найбільших вимог для безробітних, оскільки в умовах швидких змін на ринку праці без постійного оновлення професійних знань і вмінь людина може опинитися в ситуації, коли її кваліфікація стане застарілою. Перепідготовка дає можливість безробітним освоїти нові професії або технології, що важливо в умовах, коли економіка переходить на нові технологічні рівні або з'являються нові перспективні галузі. Здатність освоювати нові професії та адаптуватися до технологічних змін є важливим чинником, що допомагає людині залишатися конкурентоспроможною і забезпечує їй можливість трудової діяльності в різних сферах. Освіта і перепідготовка дають безробітним шанс зайняти місце на ринку праці навіть у разі значних змін у структурах економіки чи вимогах до працівників [20].

Гнучкість і здатність адаптувати професійні знання до нових умов також є важливою умовою успішної адаптації. Це передбачає, що безробітний повинен мати здатність до самонавчання, бажання освоювати нові підходи й технології в межах своєї професії, а також готовність застосовувати свої знання в умовах, що змінюються. Наприклад, фахівець з традиційних виробничих процесів може бути змушений освоїти нові методи роботи або використовувати інші технології, які стали стандартом у галузі. Гнучкість також проявляється в готовності змінити свою професійну діяльність, якщо традиційні професії більше не затребувані або зникають. Саме це дозволяє безробітним швидше пристосовуватися до нових умов і займати позиції, які відповідатимуть вимогам сучасного ринку праці.

Система освіти, орієнтована на підготовку кадрів за новими стандартами, допомагає безробітним краще орієнтуватися в умовах постійних змін. Для цього важливо, щоб в навчальних закладах пропонувалися актуальні програми підготовки, що відповідають потребам ринку праці. Оскільки навички, які здобуваються безпосередньо під час навчання, не завжди можуть повною мірою відповідати практичним вимогам сучасних роботодавців, перепідготовка і

додаткове навчання після завершення освіти є важливим кроком для адаптації. Це також дає можливість людям розвивати і вдосконалювати свої навички відповідно до нових умов, що постійно змінюються [7].

Соціально-економічні чинники є важливими в адаптації безробітних до змін на ринку праці. Одним із основних є економічна ситуація в регіоні або країні, яка впливає на рівень безробіття та можливості працевлаштування. Якщо економіка стабільна та розвивається, це створює умови для розвитку різних галузей, що, в свою чергу, забезпечує створення нових робочих місць. Однак у випадку економічної кризи чи спаду, рівень безробіття зростає, що значно ускладнює адаптацію безробітних до ринку праці. Відтак, безробітні змушені зіткнутися з більшою конкуренцією за обмежену кількість вакансій, що може спричинити затримки в працевлаштуванні та труднощі з адаптацією [31].

Загальний рівень безробіття в країні або регіоні також є визначальним чинником, який впливає на адаптацію. Високий рівень безробіття свідчить про те, що на ринку праці існує надлишок робочої сили, і роботодавці мають можливість вибору серед великої кількості кандидатів. Це може ускладнювати адаптацію безробітних, оскільки їм доводиться боротися за кожну вакансію. У таких умовах безробітні можуть відчувати психологічний тиск і стрес, що ще більше ускладнює процес адаптації. Водночас, у періоди економічного зростання рівень безробіття знижується, що створює умови для адаптації безробітних.

Попит на конкретні спеціальності є також чинником, який впливає на адаптацію безробітних до ринку праці. Якщо ринок праці має попит на певні професії, безробітні, які мають відповідну кваліфікацію, мають більші шанси на успішне працевлаштування. Проте, якщо попит на спеціальність знижується або професія стає застарілою, безробітні з такою кваліфікацією можуть відчувати труднощі в адаптації. Тому важливо, чи здатні безробітні переорієнтуватися на нові актуальні спеціальності, освоїти нові навички або пройти перепідготовку, що допоможе їм бути конкурентоспроможними на ринку праці [65].

Наявність вільних робочих місць є визначальним фактором у процесі адаптації безробітних. Якщо в регіоні чи країні є високий рівень вакансій, це сприяє швидшому працевлаштуванню безробітних і полегшує їх адаптацію до

ринку праці. Натомість, коли вакансії обмежені або ринок праці переповнений, адаптація може бути значно ускладнена. В умовах дефіциту робочих місць безробітні змушені переглядати свої вимоги до роботи, часто погоджуючись на менш оплачувані або тимчасові вакансії, що може спричинити зниження рівня життя та психологічні труднощі [40].

Рівень соціальних гарантій, які надаються безробітним, також відіграє важливу роль в адаптації. Соціальна підтримка, зокрема допомога по безробіттю, пільги та програми реабілітації на ринку праці, створює необхідні умови для безробітних, щоб вони могли зберігати стабільність і вийти з ситуації безробіття. Допомога по безробіттю може виступати як тимчасова фінансова підтримка, яка дозволяє людині знайти нову роботу без надмірного стресу. Важливим також є забезпечення пільг і доступ до програм реабілітації, які допомагають отримати нові професійні навички, пройти перепідготовку для працевлаштування. При цьому відсутність достатньої соціальної підтримки може ускладнити адаптацію безробітних і призвести до подальшого зростання соціальної напруженості.

Програми підтримки безробітних є необхідним елементом для адаптації осіб, що втратили роботу. Підтримка з боку держави та громадських організацій допомагає безробітним не лише фінансово, а й психологічно. Програми перепідготовки, навчання новим професіям та соціальна реабілітація дозволяють безробітним швидше адаптуватися до нових вимог ринку праці і знаходити нові можливості для працевлаштування. Різноманітні курси, тренінги та майстер-класи, організовані державними і приватними організаціями, допомагають безробітним здобувати нові знання та навички [26].

Соціальна підтримка є важливим чинником, що значно впливає на адаптацію безробітних до умов ринку праці. Наявність підтримки з боку родини, друзів та соціальних мереж є фундаментом для психологічного комфорту та стабільності особистості безробітного. Рідні та близькі можуть забезпечити не тільки емоційну підтримку, але й практичну допомогу, надаючи безробітному необхідні ресурси для пошуку нових можливостей. У важкі моменти відсутності роботи саме родина може стати тим опорним стовпом, на який людина спирається, що допомагає зберегти впевненість у своїх силах і не опускати руки.

Підтримка друзів та соціальних мереж дозволяє людині залишатися соціально активною, зберігати контакт з навколишнім середовищем і не відчувати себе ізольованою, що є важливим елементом у процесі соціальної адаптації [11].

Окрім емоційної підтримки з боку близьких людей, не менш важливою є соціальна підтримка через державні та громадські програми, що сприяють працевлаштуванню безробітних. Державні програми, спрямовані на надання допомоги безробітним, займають важливу роль у період пошуку роботи. Це можуть бути програми допомоги по безробіттю, що забезпечують фінансову підтримку на період безробіття, даючи людям можливість знайти нову роботу без додаткового стресу через фінансові труднощі. Окрім того, значну роль відіграють курси перепідготовки та підвищення кваліфікації, які пропонуються як на державному, так і на приватному рівні. Такі програми дозволяють людям адаптувати свої знання до нових технологій та тенденцій у різних галузях, що, в свою чергу, підвищує їх шанси на успішне працевлаштування [25].

Громадські організації та неурядові інститути також здійснюють значну підтримку безробітним, допомагаючи їм адаптуватися до нових умов ринку праці. Спільноти підтримки для безробітних, які функціонують як на місцевому, так і на національному рівнях, можуть надавати безкоштовні консультації, організовувати тренінги, курси з розвитку кар'єри, надавати психоемоційну підтримку тим, хто переживає складні періоди адаптації. Такі організації допомагають безробітним не тільки знайти роботу, але й повернути впевненість у своїх силах, сприяють їх соціалізації та налаштовують на позитивні зміни.

Важливими є програми підтримки з боку місцевих громад, які можуть включати різні ініціативи для полегшення процесу адаптації безробітних. Це може бути надання тимчасової допомоги на оплату житла, організація соціальних заходів для залучення людей до активного пошуку роботи, надання пільгових умов для участі в навчальних програмах або волонтерських проектах. Спільноти підтримки є важливим елементом для створення середовища, яке сприяє залученню безробітних до активного соціального життя [13].

Зовнішні ринкові умови є одними з ключових чинників, які визначають адаптацію безробітних до умов ринку праці. Одним із найважливіших елементів є

структура попиту на працю в конкретному регіоні, а також доступність вакансій. Це стосується не тільки кількості робочих місць, але й специфіки професій, які вимагаються в даному регіоні. Якщо попит на конкретні професії є низьким або відсутній, безробітні можуть стикатися з серйозними труднощами при пошуку роботи. З іншого боку, якщо в регіоні є попит на робочі руки в конкретних галузях, це створює можливості для працевлаштування. Структура попиту на працю безпосередньо впливає на можливості безробітних у пошуку роботи, що значно спрощує або ускладнює процес їх адаптації до ринку праці.

Іншим важливим фактором є стан ринку праці, наявність тимчасових, сезонних робіт або неповної зайнятості. Це є особливо актуальним у тих галузях, де потреба в робочій силі має циклічний або змінний характер, як, наприклад, у сільському господарстві, будівництві, туризмі та інших секторах економіки, які залежать від сезону чи зовнішніх економічних умов. У таких ситуаціях безробітні можуть бути змушені пристосовуватись до тимчасових або неповних робочих місць, що може впливати на їх стабільність і відчуття безпеки на ринку праці. Крім того, деякі люди, що не можуть знайти постійну роботу, можуть спробувати себе на фрілансі, що відкриває нові можливості, але водночас і ставить нові вимоги до навичок і організації роботи [58].

Однією з найбільших викликів, що постають перед безробітними в умовах сучасного ринку праці, є стрімкий розвиток технологій, який змінює вимоги до навичок та професій. Технологічні інновації та автоматизація праці постійно змінюють структуру попиту на робочу силу. Раніше затребувані професії можуть зникати, а нові спеціальності, пов'язані з інноваційними технологіями, стають необхідними для того, щоб залишатися конкурентоспроможними на ринку праці. З огляду на це, безробітні мають адаптувати свої навички та кваліфікації, щоб відповідати новим вимогам ринку праці. Наприклад, якщо раніше вважалося важливим мати кваліфікацію в певній професії, то зараз у багатьох сферах увагу звертають на технологічні та цифрові навички, такі як вміння працювати з новими програмними продуктами, знання основ програмування, роботи з даними та інформаційними технологіями [13]. Для багатьох безробітних це означає

необхідність пройти додаткове навчання, щоб залишатися актуальними та конкурентоспроможними в умовах змінюваного ринку праці.

Окрім того, технології змінюють не тільки вимоги до професійних навичок, але й саму структуру працевлаштування. Зростає попит на професії, пов'язані з інформаційними технологіями, комунікаціями, маркетингом, обробкою даних, штучним інтелектом та інше. Такий розвиток ринку праці змушує безробітних активно реагувати на нові тренди та освоювати нові інструменти та професії. Це може означати як формальне навчання, так і самостійну підготовку через онлайн-курси, тренінги та інші доступні ресурси. Проте для цього необхідні не тільки технічні знання, але й здатність безробітних до адаптації та готовність змінювати свою кар'єрну траєкторію [28].

Соціально-культурні чинники мають суттєвий вплив на процес адаптації безробітних до умов ринку праці, оскільки визначають, як суспільство сприймає безробіття та які можливості надаються індивідам для працевлаштування. Одним із основних чинників є культурні норми та стереотипи щодо безробіття. У деяких культурах безробіття може сприйматися як соціальна стигма, що призводить до негативного ставлення до безробітних, позначаючи їх як менш успішних або менш відповідальних осіб. Таке ставлення може значно ускладнити процес соціалізації безробітних та їх інтеграцію на ринку праці. Індивіди, які зіткнулися з таким суспільним осудом, можуть відчувати зниження самооцінки та впевненості в своїх силах, що в свою чергу може призвести до депресії або стресу, що негативно позначається на їх здатності адаптуватися до нових умов.

Готовність суспільства до прийняття нових форм зайнятості є ще одним важливим соціально-культурним чинником. У сучасному світі з розвитком технологій виникають нові форми працевлаштування, такі як тимчасова робота, фріланс, робота з дому або на цифрових платформах. Це вимагає від суспільства адаптації до цих нових реалій, зокрема змін у правовому та соціальному забезпеченні працівників, що працюють на таких умовах. У багатьох країнах ці форми зайнятості ще не мають достатньо розвиненого правового забезпечення, і робота з дому або фріланс може сприйматися як нестабільна та менш престижна. Однак з часом суспільство починає змінювати своє ставлення до таких форм

зайнятості, визнання їх як реальної альтернативи традиційному трудовому процесу. Адаптація безробітних до таких умов також залежить від того, чи готове суспільство забезпечити їх підтримку в цих нових формах праці, включаючи правові гарантії, соціальні пільги та можливості для розвитку кар'єри [17].

Також важливо враховувати, як суспільство реагує на зміни на ринку праці, зокрема на перехід до цифрових платформ, автоматизацію та інші інновації. Введення нових технологій і зміна характеру праці можуть призвести до виникнення нових типів зайнятості та потреб у нових навичках. Наприклад, все більша кількість професій вимагає володіння інформаційними технологіями, а автоматизація може змінювати характер роботи в багатьох галузях. У такому контексті соціально-культурні чинники, такі як відкритість суспільства до технологічних змін, стають визначальними. Якщо суспільство готове приймати ці зміни і сприяти розвитку цифрової грамотності серед працівників, то безробітні можуть більш успішно адаптуватися до змінюваного ринку праці. Наприклад, підтримка програм перепідготовки, які допомагають освоїти нові технології або інструменти для роботи на цифрових платформах, дає людям можливість здобути необхідні навички для успішної адаптації [20].

Політичні та державні чинники є одними з найважливіших факторів, що визначають успішність адаптації безробітних до умов ринку праці. По-перше, політика держави щодо ринку праці має безпосередній вплив на створення робочих місць, умов праці та загальний рівень зайнятості в країні. Державна політика в цій сфері визначає не тільки економічні стратегії, а й соціальні ініціативи, які впливають на безробітних, допомагаючи їм інтегруватися в трудовий процес. Наприклад, в умовах безробіття держава може вводити стимули для підприємців, створюючи умови для започаткування бізнесу та розширення виробництва, що дозволяє залучати нових працівників. Важливим елементом такої політики є також реформування трудового законодавства, яке повинно створювати умови для гнучкості ринку праці, захищати права працівників та забезпечувати можливості для безробітних знову знайти роботу.

Вплив законодавчих ініціатив та програм, спрямованих на сприяння працевлаштуванню безробітних, є чинником, що визначає процес адаптації на

ринку праці. Держава може запроваджувати програми допомоги безробітним, що включають соціальну допомогу, професійну перепідготовку та спеціалізовані курси для підвищення кваліфікації. Такі програми дають безробітним можливість здобути нові навички, адаптуватися до змінюваних умов на ринку праці та забезпечити більш високі шанси на успішне працевлаштування. Одним із прикладів таких ініціатив є програми, які передбачають надання фінансової підтримки підприємствам, які готові прийняти на роботу безробітних осіб, а також державне замовлення на навчання та перекваліфікацію працівників, що відповідають новим вимогам ринку праці [61].

Законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку безробітних, також можуть включати реформи в сфері соціального захисту. Наприклад, можливість отримання безробітними допомоги за рахунок держави дає їм економічну підтримку в період пошуку роботи та забезпечує стабільність під час адаптації до нових умов. Крім того, законодавчі зміни можуть сприяти кращому захисту прав працівників, гарантувати рівні можливості для всіх громадян на ринку праці, незалежно від їх соціального статусу чи історії безробіття. Такі ініціативи можуть включати покращення умов праці, введення мінімальної заробітної плати, а також вдосконалення механізмів розв'язання трудових спорів, що забезпечує справедливість на ринку праці [52].

Отже, основні чинники та умови адаптації безробітних до умов ринку праці є багатограними і взаємопов'язаними. Успішна адаптація безробітних до умов ринку праці залежить не тільки від внутрішніх характеристик індивіда, але й від зовнішніх умов, що визначають можливості для самореалізації та професійного росту. Тому вивчення таких чинників та умов є необхідним для розробки ефективних механізмів підтримки безробітних, спрямованих на забезпечення їх успішної соціальної та економічної адаптації в сучасному ринку праці.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ АДАПТАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ ДО УМОВ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні

Вивчення сучасного стану адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні є актуальним завданням в умовах війни, економічних трансформацій та соціальних викликів. Ринок праці країни, в силу структурних змін, політичних і економічних процесів, зазнає постійних коливань, що створює нові виклики для осіб, які втратили роботу. Проблема безробіття в Україні залишається однією з найважливіших соціально-економічних проблем, і успішна соціальна адаптація безробітних до змін на ринку праці є необхідною для забезпечення стабільності та розвитку країни. Складні соціально-економічні умови вимагають дослідження механізмів адаптації, які допоможуть зменшити негативні наслідки безробіття та створити ефективні стратегії підтримки працівників.

Охарактеризуємо результати опитування, проведеного серед 50 соціальних працівників, які відповіли на питання анкети, спрямованої на вивчення стану адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні.

Відповідаючи на питання «Скільки років ви працюєте в сфері соціальної роботи?», виявилось, що 42% респондентів працюють більше 7 років, 34% – від 4 до 7 років, 18% – від 1 до 3 років, і 6% мають менше року досвіду. Це свідчить про те, що більшість соціальних працівників мають значний досвід роботи, що є важливим для ефективної підтримки безробітних.

Відповідаючи на питання «Як ви оцінюєте загальний рівень безробіття в вашому регіоні?», 22% респондентів вважають рівень безробіття дуже високим, 34% – високим, 30% – середнім, 12% – низьким, і 2% – дуже низьким. Переважна

більшість оцінює рівень безробіття як високий або середній, що свідчить про наявність значних проблем на ринку праці.

Відповідаючи на питання «Які з наступних факторів ви вважаєте найбільш важливими при адаптації безробітних до умов ринку праці?», 54% респондентів вважають найважливішим рівень державної підтримки, 50% – наявність відповідних вакансій, 44% – рівень освіти та кваліфікації, 36% – стан ринку праці, 28% – готовність до змін, 20% – рівень стресу і депресії серед безробітних, і 18% – наявність соціальних мереж підтримки. Це підкреслює, що державна підтримка і наявність вакансій є ключовими для адаптації безробітних.

Відповідаючи на питання «Як ви оцінюєте готовність безробітних до професійної перепідготовки?», 40% респондентів оцінюють готовність безробітних як середню, 28% – низькою, 16% – високою, 10% – дуже низькою, і 6% – дуже високою. Це вказує на те, що більшість безробітних не мають достатньої мотивації до професійної перепідготовки.

Відповідаючи на питання «Наскільки важливе надання безробітним психологічної підтримки під час адаптації до ринку праці?», 60% респондентів вважають, що це дуже важливо, 34% – важливо, 4% – нейтрально, 2% – неважливо, і жоден не вважає це зовсім не важливим. Психологічна підтримка є ключовим аспектом у процесі адаптації безробітних.

Відповідаючи на питання «Як ви оцінюєте рівень розвитку програм перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних у вашому регіоні?», 50% респондентів оцінюють рівень програм як середній, 30% – низьким, 10% – високим, 8% – дуже низьким, і 2% – дуже високим. Це свідчить про необхідність покращення програм перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Відповідаючи на питання «Які типи підтримки найбільш необхідні безробітним для успішної адаптації до ринку праці?», 62% респондентів вважають важливою фінансову підтримку, 50% – психологічну підтримку, 44% – професійне навчання та перепідготовку, 38% – інформаційну підтримку щодо вакансій, 30% – соціальну підтримку, і 28% – працевлаштування через агенції. Це вказує на потребу в комплексному підході до підтримки безробітних.

Відповідаючи на питання «Як часто ви стикаєтесь з ситуаціями, коли безробітні не готові до змін або не мають бажання адаптуватися до нових умов праці?», 38% респондентів зазначили, що це відбувається іноді, 26% – часто, 14% – дуже часто, 20% – рідко, і 2% – ніколи. Це підтверджує, що багато безробітних мають низьку готовність до змін, що ускладнює їх адаптацію.

Відповідаючи на питання «Які соціальні групи безробітних потребують особливої підтримки?», 50% респондентів вважають, що літні люди (понад 50 років) потребують особливої підтримки, 42% – люди з низькою кваліфікацією, 38% – особи з обмеженими можливостями, 30% – особи, які довго без роботи, 28% – молодь (до 25 років), і 24% – жінки з дітьми.

Відповідаючи на питання «Які основні перешкоди для адаптації безробітних до ринку праці?», 56% респондентів вважають найбільшою перешкодою низький рівень освіти та кваліфікації, 50% – низький рівень мотивації, 44% – відсутність державної підтримки, 38% – психологічні проблеми, 36% – недостатня кількість вакансій, і 34% – високий рівень конкуренції на ринку праці.

Відповідаючи на питання «Які додаткові заходи необхідні для покращення адаптації безробітних до ринку праці?», більшість респондентів зазначають необхідність створення нових програм професійного навчання, покращення психологічної підтримки, розвитку системи працевлаштування та активнішої роботи з інформацією для безробітних.

Відповідаючи на питання «Як ви оцінюєте роль соціальних працівників у процесі адаптації безробітних до ринку праці?», 80% респондентів вважають роль соціальних працівників дуже важливою, 14% – важливою, і 6% – середньою. Це підкреслює важливість соціальних працівників у процесі адаптації безробітних.

Відповідаючи на питання «Що є найголовнішим для успішної адаптації безробітних?», 50% респондентів вважають найважливішою освітню і професійну перепідготовку, 40% – психологічну підтримку і мотивацію, 36% – державну фінансову підтримку, 30% – працевлаштування через організації, і 20% – збільшення кількості вакансій.

Відповідаючи на питання «Які форми працевлаштування є найбільш ефективними?», 30% респондентів вважають неповну зайнятість найбільш

ефективною, 22% – фріланс, 20% – сезонну роботу, 18% – тимчасову роботу, 10% – постійну роботу на повну ставку, і 8% – підприємницьку діяльність.

Відповідаючи на питання «Яка роль соціальних мереж у процесі адаптації безробітних до ринку праці?», 40% респондентів вважають роль соціальних мереж дуже важливою, 34% – важливою, 18% – середньою, 8% – низькою, і жоден не вважає це неважливим.

Відповідаючи на питання «Наскільки ефективні програми державної допомоги безробітним?», 50% респондентів оцінюють програми як середньо ефективні, 24% – мало ефективні, 16% – ефективні, 8% – зовсім не ефективні, і лише 2% – дуже ефективні.

Відповідаючи на питання «Які види діяльності підвищують мотивацію безробітних до пошуку роботи?», 44% респондентів вважають збільшення фінансової допомоги важливим фактором, 40% – психологічну підтримку, 38% – активну допомогу в пошуку роботи через центри зайнятості, 28% – програми перепідготовки, 22% – спільноти для підтримки та обміну досвідом.

Відповідаючи на питання «Яким чином ви оцінюєте рівень інформованості безробітних щодо можливостей перепідготовки та працевлаштування у вашому регіоні?», 42% респондентів оцінюють рівень інформованості як середній, 28% – низьким, 14% – дуже низьким, 10% – високим, і 6% – дуже високим.

Відповідаючи на питання «Які найбільші проблеми безробітних у вашому регіоні заважають їм швидше адаптуватися до ринку праці?», 56% респондентів зазначили низький рівень професійної кваліфікації, 50% – психологічні проблеми, 46% – відсутність актуальних вакансій, 42% – низький рівень мотивації, 38% – недостатня підтримка з боку державних і соціальних інститутів, і 34% – високий рівень конкуренції на ринку праці.

Відповідаючи на питання «Як ви оцінюєте ефективність співпраці між соціальними працівниками та іншими організаціями щодо адаптації безробітних до ринку праці?», 36% респондентів оцінюють співпрацю як ефективну, 40% – середньо ефективну, 10% – мало ефективну, 8% – дуже ефективну, і 6% – зовсім не ефективну.

На основі наявних результатів опитування, визначено три рівні готовності соціальних працівників до адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні. Це дозволило не лише оцінити професіоналізм соціальних працівників, а й зрозуміти, яким чином вони можуть впливати на процес адаптації безробітних до змінюваних вимог ринку праці (рис. 2.1).

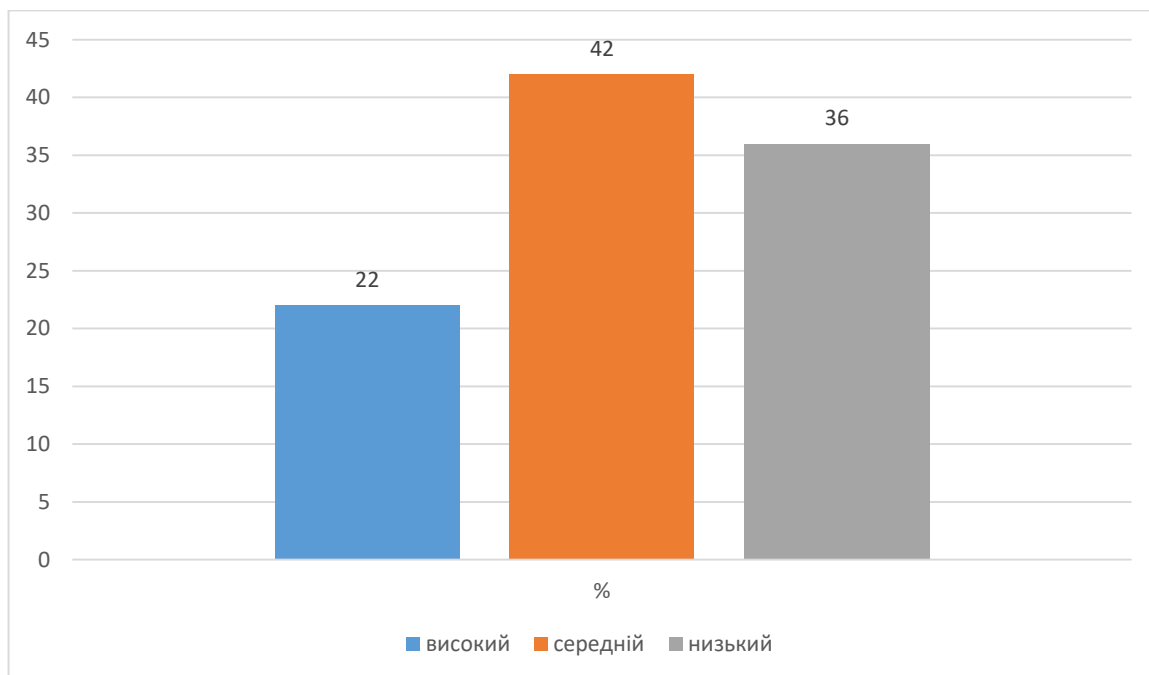

Рис. 2.1. Рівні готовності соціальних працівників до адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні (%)

До високого рівня готовності можна віднести 22% соціальних працівників, які мають багатий досвід роботи у цій сфері. За результатами опитування, вони мають досвід роботи більше 7 років, що свідчить про рівень професіоналізму і здатність ефективно працювати з безробітними. Вони розуміють специфіку ринку праці, зміни в ньому, а також потреби безробітних, добре орієнтуються у питаннях перепідготовки безробітних, рівня державної підтримки, а також мають достатньо досвіду для надання психологічної допомоги в процесі адаптації. Соціальні працівники з високим рівнем готовності до адаптації активно займаються питаннями мотивації і психологічної стабільності осіб, які шукають роботу, і вважають рівень державної підтримки важливим фактором адаптації, що також є напрямком їх діяльності. Соціальні працівники цього рівня зазвичай мають взаємодію з іншими організаціями, як центри зайнятості, заклади освіти.

Вони беруть активну участь у програмі перепідготовки, підтримують безробітних у виборі професій, надають їм необхідну інформацію і допомагають у пошуку вакансій. Однак, незважаючи на зусилля, стикаються з низьким рівнем готовності безробітних до перепідготовки і перекваліфікації.

До середнього рівня готовності можна віднести 42% соціальних працівників, які мають досвід роботи від 1 до 7 років. Ці працівники, ймовірно, мають достатньо навичок для того, щоб виконувати свої функції, але потребують додаткової підготовки або вдосконалення своїх навичок у специфічних аспектах адаптації безробітних до ринку праці. Респонденти можуть мати певні труднощі в ефективній комунікації з безробітними або в розумінні змін на ринку праці. Хоча більшість з них оцінюють рівень безробіття у своїх регіонах як високий, ці працівники можуть не завжди бути в змозі оперативно адаптувати методи роботи до вимог, що стосується інформування безробітних. Соціальні працівники активно співпрацюють з центрами зайнятості та іншими організаціями, проте можуть зіштовхуватися з труднощами у наданні безробітним комплексної допомоги, особливо у питаннях психологічної підтримки. Соціальні працівники середнього рівня готовності мають розуміння важливості перепідготовки, однак не завжди здатні реалізувати програми покращення кваліфікації безробітних.

До низького рівня готовності можна віднести 36% соціальних працівників, які мають досвід роботи менше одного року або від 1 до 3 років. Це категорія працівників, які тільки починають працювати в сфері соціальної роботи, і тому навички та знання потребують вдосконалення, що свідчить про необхідність отримання додаткових знань і досвіду для ефективної роботи з безробітними. Соціальні працівники можуть мати певні труднощі в оцінці потреб безробітних і наданні їм психологічної підтримки, а також можуть недооцінювати значення психологічної підтримки для безробітних. Вони також можуть бути менш ефективними у співпраці з іншими організаціями, і зіткнутися з труднощами у впровадженні нових програм перепідготовки або наданні актуальної інформації про вакансії. Це вказує, що соціальні працівники можуть не мати достатньо ресурсів або досвіду для належного підтримання безробітних, що, в свою чергу, може впливати на ефективність їхньої адаптації до умов ринку праці.

Як бачимо, соціальні працівники демонструють різний рівень досвіду та кваліфікації в сфері адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні. Працівники з високим рівнем готовності активно працюють з безробітними, забезпечують їх психологічною підтримкою та програмами перепідготовки, водночас на соціальних працівників середнього та низького рівня чекає вдосконалення професійних навичок і розширення знань для більш ефективної допомоги безробітним. Урахування визначених рівнів допоможе побудувати систему підтримки безробітних в Україні, де кожен соціальний працівник матиме можливість надавати допомогу відповідно до свого рівня готовності.

Констатуємо, що рівень готовності соціальних працівників до адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні, на жаль, є недостатнім. Результати опитування свідчать, що значна частина соціальних працівників не володіє необхідним рівнем кваліфікації та знань для впровадження сучасних методів допомоги безробітним. Більшість респондентів вказують на недостатній рівень готовності безробітних до перепідготовки, що вимагає від соціальних працівників більших зусиль для мотивації та підтримки цієї категорії осіб. Крім того, існують проблеми в організації співпраці між соціальними працівниками та іншими структурами, такими як центри зайнятості, навчальні заклади, що знижує ефективність усіх програм адаптації безробітних до ринку праці.

2.2. Характеристика соціально-психологічних чинників адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні

В умовах українського ринку праці, який постійно змінюється під впливом економічних, соціальних та політичних факторів, адаптація безробітних до нових умов праці стає одним із найважливіших завдань соціальних працівників та державних органів. Високий рівень безробіття, нестабільність економіки, а також необхідність перепідготовки робочої сили вимагають комплексного підходу до підтримки осіб, які втратили роботу. Одним з ключових аспектів у цьому процесі

є вивчення соціально-психологічних чинників, які безпосередньо впливають на здатність безробітних адаптуватися до нових умов.

Так, психологічна готовність до змін є важливим соціально-психологічним чинником, що впливає на адаптацію безробітних до умов ринку праці в Україні. Цей чинник відображає здатність осіб, які втратили роботу, приймати нові умови праці, змінювати свої професійні навички та адаптуватися до нових вимог. Психологічна готовність до змін включає не лише мотивацію безробітних до працевлаштування, але й здатність долати стрес, невизначеність, готовність до навчання і перепідготовки. Безробітні, які не мають цієї внутрішньої готовності, часто стикаються з труднощами при переході на нові робочі місця, що знижує їх шанси на успішну адаптацію до ринку праці.

Згідно з результатами опитування соціальних працівників, психологічна готовність безробітних до змін часто буває низькою, що стає перешкодою для ефективної адаптації. Багато респондентів зазначають, що безробітні виявляють страх перед змінами, відчуття невизначеності та недовіри до нових можливостей. Така психологічна блокада може бути зумовлена різними факторами, серед яких важливими є стресові ситуації, тривалий період безробіття, недостатня підтримка з боку родини чи соціальних мереж. Безробітні, які відчують себе непотрібними чи недооціненими, можуть мати труднощі в оцінці своїх можливостей для зміни професії чи місця роботи.

Низький рівень психологічної готовності також пов'язаний із депресією та зниженим рівнем самооцінки. Безробітні, які переживають тривалий період без роботи, можуть втратити впевненість у своїх силах і можливостях. Це, в свою чергу, знижує їх мотивацію до пошуку роботи, навіть якщо з'являються нові вакансії або можливості для професійної перепідготовки. Наявність стресу через невизначеність може призвести до того, що безробітні починають відчувати безсилля перед умовами ринку праці, а це ще більше ускладнює процес адаптації.

Соціальні працівники відзначають, що психологічна готовність до змін є не лише індивідуальною проблемою, а й соціальною. Багато безробітних потребують підтримки для подолання психологічних бар'єрів. Вони потребують не лише професійної перепідготовки, але й психологічної підтримки, яка допоможе їм

впоратися зі стресом і невпевненістю, знайти нові сили для змін. Більшість соціальних працівників вважають, що саме психологічна підтримка є однією з найбільш важливих складових успішної адаптації безробітних до ринку праці. Без надання підтримки безробітні часто не мають достатньої мотивації, щоб скористатися можливостями працевлаштування чи перепідготовки.

Мотивація до працевлаштування є важливим соціально-психологічним чинником, що безпосередньо впливає на адаптацію безробітних до умов ринку праці в Україні. Вона відображає внутрішню готовність особи до змін у своєму житті, прагнення шукати нові можливості працевлаштування, змінювати свою професію, а також здатність долати труднощі та страхи, пов'язані з цими процесами. З низьким рівнем мотивації безробітні часто не проявляють належної активності в пошуку роботи або вивченні нових професійних навичок, що значно ускладнює їх адаптацію до нових умов. Одним із основних бар'єрів для розвитку мотивації є відчуття безвиході та стресу, яке виникає через тривале безробіття. Люди, які вже давно не можуть знайти роботу, часто стикаються з відчуттям фрустрації і розчарування. Втрата роботи часто супроводжується не лише економічними труднощами, але й психологічними проблемами, такими як депресія, низька самооцінка і страх перед невдачами.

Важливим аспектом є наявність страху перед змінами, що характерно для багатьох безробітних. Багато людей бояться не тільки невдач, але й самого процесу змін – змінити професію, освоїти нові навички, освоїти нову сферу діяльності. Цей страх може блокувати бажання пробувати нові можливості, навіть якщо вони можуть бути потенційно вигідними. Як результат, безробітні можуть залишатися в стані пасивності, навіть коли ринок праці пропонує їм нові можливості для розвитку і працевлаштування. Окрім того, низький рівень мотивації може бути зумовлений недостатньою підтримкою з боку оточення, зокрема сім'ї та соціальних мереж. Якщо людина не отримує емоційної підтримки від близьких, не бачить прикладів успіху серед оточуючих, вона може почувати себе ізольованою та безнадійною. Це призводить до того, що безробітні не намагаються навіть змінити ситуацію, оскільки не вірять у свої сили та

можливості. Така відсутність позитивної мотивації призводить до зниження активності в пошуку роботи та розвитку нових навичок.

Важливим чинником у формуванні мотивації є і економічний контекст. Безробітні, які перебувають у складних фінансових умовах, можуть відчувати, що для них важливо будь-яким способом знайти роботу, не зважаючи на те, чи відповідає вона їхнім інтересам чи кваліфікації. Вони часто готові погодитися на будь-яку роботу, не бажаючи інвестувати час і зусилля в пошук більш відповідної вакансії. З іншого боку, якщо безробітний не відчуває термінової необхідності працювати через наявність стабільних фінансових резервів або підтримки з боку родини, його мотивація до пошуку роботи може бути низькою.

Психологічні проблеми, такі як депресія, низька самооцінка, стрес і відчуття безнадії, є важливими соціально-психологічними чинниками, які значно впливають на процес адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні. Ці психологічні бар'єри заважають безробітним ефективно шукати нові можливості працевлаштування, адаптуватися до змінюваного ринку праці та втілювати в життя свої професійні амбіції. Зокрема, депресія, яка є поширеним явищем серед осіб, які тривалий час не можуть знайти роботу, веде до апатії, втрати інтересу до змін та активних дій. Безробітні, які переживають депресивний стан, часто не бачать сенсу у пошуках роботи, тому що їхній психологічний стан обмежує їхню здатність сприймати нові можливості і вирішувати труднощі.

Низька самооцінка є бар'єром, що ускладнює адаптацію безробітних до нових умов праці. Коли людина не вірить у свої можливості та здібності, вона рідше намагається брати на себе нові виклики, навіть якщо це стосується необхідності змінити професію або розвивати нові навички. Втрата роботи зазвичай супроводжується падінням самооцінки, особливо коли людина вважає себе недостатньо компетентною або нікому не потрібною на ринку праці. Така низька самооцінка не тільки ускладнює пошук роботи, але й впливає на готовність до змін, які необхідні для успішної адаптації до умов ринку праці.

Стрес і відчуття безнадії є природною реакцією на тривале безробіття, особливо у випадках, коли людина не бачить перспектив або можливості знайти роботу у найближчому майбутньому. Високий рівень стресу, спричинений

відсутністю стабільного доходу та безпекою в житті, значно знижує здатність безробітних приймати рішення та діяти в напрямку вирішення своїх проблем. Відчуття безнадії щодо подальшої ситуації на ринку праці може призвести до того, що безробітні зменшують активність у пошуках роботи, відмовляються від участі у програмах перепідготовки або змінюють своє ставлення до процесу працевлаштування, ставлячи під сумнів свою здатність знайти роботу взагалі.

Перелічені психологічні проблеми часто стають основною перешкодою на шляху до адаптації безробітних до умов ринку праці. Вони заважають особам зберігати активність, мотивацію, віру в можливість працевлаштування. Тривале перебування в такому стані може призвести до формування психологічних залежностей, що значно ускладнює адаптаційний процес і створює ситуацію, коли безробітний не може самостійно вирішити свої проблеми. Важливу роль у подоланні психологічних бар'єрів відіграє надання психологічної підтримки, яка може допомогти безробітним подолати стрес, підвищити самооцінку.

Депресія, стрес і низька самооцінка є частиною психологічного циклу безробіття, що формує своєрідну «замкнуту петлю» – негативні емоції знижують здатність до активних дій, що в свою чергу сприяє продовженню періоду безробіття. Вихід із цієї ситуації часто потребує зовнішнього втручання: психологічної підтримки, навчання стратегій подолання стресу, а також змін у соціальних умовах, що допомагають безробітним подолати це коло і відновити свою здатність до адаптації на ринку праці. Важливою частиною вирішення цих проблем є розвиток державних програм, що спрямовані на психологічну реабілітацію безробітних. Програми підтримки можуть включати консультації психологів, групи підтримки, а також курси та тренінги, спрямовані на підвищення впевненості в собі, навчання навичкам управління стресом і боротьби з депресією. Такі програми можуть суттєво зменшити психологічні бар'єри, підвищити мотивацію до пошуку роботи і полегшити процес адаптації.

Соціальна ізоляція є одним з найбільш значущих соціально-психологічних чинників, що серйозно впливає на адаптацію безробітних до умов ринку праці в Україні. Втрата роботи, особливо коли вона є головним джерелом не лише фінансової стабільності, а й соціальної активності, часто призводить до глибокої

ізоляції особи від суспільства. Для багатьох людей робота є не лише місцем для заробітку, але й середовищем, яке забезпечує їх соціальними контактами, можливостями для розвитку і відчуттям приналежності до певної соціальної групи. Втрата зв'язку з суспільством може стати джерелом стресу і призвести до емоційного виснаження, оскільки безробітні відчують себе відчуженими.

Один з основних наслідків соціальної ізоляції полягає в зниженні соціальних контактів. Безробітні люди часто перебувають вдома, оскільки не мають постійної необхідності залишати оселю для виконання робочих обов'язків. Це може призвести до того, що людина стає менш схильною до спілкування з іншими людьми, а її соціальний коло звужується до мінімуму. Як наслідок, знижується кількість підтримки, яку людина може отримати від родини, друзів чи колишніх колег. Відсутність соціальної підтримки є важливою перешкодою для ефективної адаптації безробітних до нових умов праці, адже підтримка оточення відіграє вирішальну роль у процесі переборення психологічних труднощів, пов'язаних з безробіттям.

Втрата соціальних контактів супроводжується зниженням самооцінки, що є додатковим чинником, який ускладнює адаптацію безробітних. Соціальні взаємодії допомагають людині відчувати свою значущість, важливість і приналежність до колективу. Коли безробітні стають ізольованими, вони можуть відчувати себе непотрібними, що поглиблює психологічний стрес. Відсутність контактів з іншими людьми також зменшує доступ до важливої інформації про можливості працевлаштування, тренінги та програми перепідготовки, що негативно впливає на процес їхнього працевлаштування.

З іншого боку, соціальна ізоляція може знизити мотивацію до активних дій. Людина, яка знаходиться в ізоляції, часто відчуває відсутність стимулів для розвитку або пошуку нових можливостей працевлаштування. Відсутність контактів із зовнішнім світом веде до того, що безробітний починає втрачати інтерес до змін, йому важко вийти зі стану пасивності та незадоволення. Це, своєю чергою, ускладнює адаптаційний процес і знижує ймовірність того, що людина зможе швидко знайти нову роботу або змінити професію.

Соціальна ізоляція також має негативний вплив на психоемоційний стан безробітних. Відчуття відчуження може призвести до розвитку депресивних станів і підвищення рівня тривожності. Без підтримки з боку близьких людей, родини та друзів, безробітні можуть потрапити в емоційну пастку, з якої важко вийти без зовнішньої допомоги. Це може призвести до того, що вони не лише не шукають роботу, а й перестають вірити в свої сили, що значно знижує їхні шанси на успішну адаптацію до умов ринку праці. Ще однією важливою особливістю соціальної ізоляції є те, що вона обмежує доступ до ресурсів, які можуть допомогти безробітним у їх адаптації. Якщо людина не має широкого кола контактів, їй важко отримати корисну інформацію про програми перепідготовки, вакансії, консультації з психологами або соціальними працівниками.

Соціальна ізоляція може бути ще більш гострою у випадку безробітних, які проживають у сільській місцевості або малих містах, де доступ до соціальних та професійних мереж обмежений. Вони можуть відчувати себе ще більш відчуженими і позбавленими можливості отримати соціальну підтримку, яка може стати критично важливою для їхнього емоційного та професійного відновлення. В таких умовах вони мають менше шансів на відновлення активності у суспільстві та пошук нових можливостей. Вихід із ситуації соціальної ізоляції безробітних потребує комплексного підходу, включаючи активне залучення соціальних працівників, організацію груп підтримки та соціальних заходів, спрямованих на відновлення соціальних контактів.

Стрес і депресія є одними з найбільш суттєвих соціально-психологічних чинників, які значно впливають на процес адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні. Безробіття, особливо тривале, створює низку фінансових труднощів, що веде до психоемоційного виснаження. Коли безробітний стикається з проблемами, такими як відсутність стабільного доходу, утримання сім'ї, оплата житлово-комунальних послуг або погашення боргів, проблеми можуть стати основним джерелом тривоги. Вони поглинають більшу частину його емоційних та психологічних ресурсів, що ускладнює здатність шукати нові можливості працевлаштування та адаптуватися до змін на ринку праці.

Фінансові труднощі, які виникають у безробітних, можуть мати серйозний вплив на психоемоційний стан, створюючи відчуття безвиході. Людина, яка не має достатніх коштів для покриття своїх основних потреб, може відчувати великий тиск та внутрішній дискомфорт. Це може привести до виникнення хронічного стресу, зниження мотивації та втрати надії на покращення ситуації. Психологічне навантаження від безробіття може створювати замкнене коло, коли фінансові проблеми стають більшими через психоемоційну нестабільність, що погіршує здатність людини справлятися з пошуком роботи.

Депресія, як один із наслідків постійного стресу, є ще однією перепорою на шляху адаптації безробітних до змін на ринку праці. Відчуття безнадії, зниження емоційного фону, апатія та втрата інтересу до життя – все це є проявами депресивного стану, який може розвиватися на фоні безробіття. Людина, що знаходиться в депресії, не може знайти мотивації для активного пошуку нової роботи, оскільки відчувається вичерпаною та безсилою змінити свою ситуацію. Більше того, депресія може також вплинути на самооцінку безробітного, змушуючи його сумніватися у своїх професійних здібностях і можливостях, що ще більше ускладнює процес адаптації до нових умов.

Нерозв'язані фінансові питання дуже часто домінують у свідомості безробітного, займаючи більшу частину його уваги і емоційних сил. Людина постійно перебуває в стресі через необхідність знайти джерела фінансування, що може викликати відчуття тривоги та паніки. Це значно знижує її здатність зосередитися на пошуку роботи або розвитку своїх професійних навичок, оскільки головна увага приділяється негайним потребам – оплати житла, їжі та інших базових витрат. Такий стан призводить до того, що безробітний може не звертати увагу на довгострокові можливості працевлаштування чи навчання, оскільки його психоемоційний стан постійно затьмарений негайними потребами.

Ще одним важливим аспектом є те, що стрес і депресія можуть порушити здатність безробітного до прийняття рішень. У стані постійної тривоги та невизначеності людина може втратити впевненість у своїх силах, що ускладнює здатність до адекватної оцінки ситуації і прийняття рішень. В результаті, пошук роботи може стати неефективним, оскільки безробітний не здатний належним

чином оцінити свої можливості, не готовий до змін або занадто боїться невдач. Це погіршує його психологічну готовність до адаптації до умов ринку праці, де важлива гнучкість, готовність до змін і здатність до саморозвитку.

Соціальний статус і самоповага є важливими соціально-психологічними чинниками, що впливають на адаптацію безробітних до умов ринку праці в Україні. Втрата роботи тягне за собою не лише матеріальні труднощі, але й психологічні наслідки, зокрема пов'язане з втратами соціального статусу. Часто безробіття супроводжується почуттям соціальної стигматизації, оскільки в суспільстві часто існує негативне ставлення до людей, які не мають стабільної роботи. Це відчуття може значно вплинути на внутрішнє сприйняття людиною себе та її самоповагу. У результаті безробітні можуть відчувати, що їхній соціальний статус знизився, а значить, вони стали менш цінними членами суспільства. Такий стан може призвести до того, що людина починає сумніватися в своїх можливостях та здібностях. Зниження самооцінки і впевненості у собі – це одна з основних психологічних перешкод, яка може ускладнювати процес адаптації до нових умов праці. Людина може уникати соціальних контактів, уникати нових можливостей, що поступово веде до глибшого самовідчуження.

Додатково, суспільний стереотип щодо безробітних як «неуспішних», які не можуть знайти роботу, загострює проблему. Соціальна стигматизація часто призводить до того, що безробітні стають менш охочими звертатися за допомогою чи брати участь у програмах працевлаштування. Вони можуть почати сприймати себе як некомпетентних або непотрібних, що значно знижує їх мотивацію адаптуватися до змінюваного ринку праці. Тому цей чинник не тільки ускладнює пошук роботи, але й знижує готовність до змін та саморозвитку.

Важливо зазначити, що соціальний статус безробітного може впливати на його взаємодію з іншими людьми. Втрата роботи може спричинити розрив з колегами та знайомими, що впливає на соціальні зв'язки та підтримку. Багато безробітних стикаються з труднощами в комунікації, оскільки вони можуть відчувати себе відокремленими або «не на своєму місці» в суспільстві. Це може призвести до соціальної ізоляції, де безробітний не відчуває підтримки з боку оточуючих, що лише посилює його відчуття непотрібності та знижує мотивацію

змінювати свою ситуацію. Втрата соціального статусу також може впливати на спосіб, яким безробітний підходить до пошуку роботи. Люди з низькою самооцінкою можуть відчувати великий страх перед невдачею або негативною реакцією з боку потенційних роботодавців. Вони можуть сумніватися в своїх силах і здатностях, що знижує їхні шанси на успіх. Відсутність впевненості у собі може заважати людині спробувати щось нове, брати участь у співбесідах чи намагатися адаптуватися до нових професійних умов.

У соціальній сфері часто формується ставлення до безробітних через призму економічних критеріїв, що посилює їх соціальну маргіналізацію. Така стигматизація може призвести до того, що безробітні замикаються в собі, а бажання адаптуватися до змін на ринку праці зменшується через страх бути непотрібними в суспільстві. Відсутність підтримки з боку родини чи друзів також може погіршити психологічний стан, оскільки безробітний відчуває, що він не отримує необхідної моральної підтримки для подолання труднощів. Рішення щодо подолання цього чинника мають включати як індивідуальні психологічні практики, так і суспільну допомогу у формуванні позитивного ставлення до безробітних. Важливо підтримувати їх у процесі відновлення самоповаги, допомагати відновити впевненість у своїх силах і здібностях, а також сприяти їхній інтеграції у професійне середовище.

Культурні і соціальні переконання є важливими соціально-психологічними чинниками, що можуть значно вплинути на адаптацію безробітних до умов ринку праці в Україні. В Україні є культурні стереотипи, які формують ставлення до людей, що залишилися без роботи. Одним із таких стереотипів є уявлення про те, що наявність роботи є беззаперечним маркером успіху, статусу та соціальної приналежності. Це уявлення підтримується як соціальними, так і культурними нормами, і втрата роботи для багатьох людей асоціюється з особистою поразкою, зниженням соціального статусу та відсутністю значущості в суспільстві. У цьому контексті безробіття в Україні часто сприймається як ознака неспроможності чи недостатнього трудолюбства. В результаті люди, які втратили роботу, можуть відчувати сором, стрес і розчарування. Вони стають менш впевненими в собі, оскільки суспільство не завжди готове прийняти їх безпосередньо, а також

активно пропагує ідею, що безробіття є чимось незвичним або навіть ганебним. Це знижує самоповагу й збільшує психологічну дистанцію між безробітними та їх оточенням, що ускладнює процес адаптації до нових умов праці.

Згідно з культурними переконаннями в Україні, робота є основою стабільності та соціальної позиції, тому безробітні, зокрема, відчують тиск з боку родини, друзів і навіть колег. Ідея «успішної людини» зазвичай передбачає наявність постійної роботи і стабільного доходу, а отже, безробітний часто сприймається як людина, що не відповідає соціальним нормам або «випала» з суспільного життя. Така соціальна стигматизація робить адаптацію безробітних до ринку праці ще складнішою, оскільки вони починають сумніватися в своїй здатності знайти нову роботу, що відповідатиме соціальним очікуванням. Через це вони можуть уникати активних пошуків роботи або відмовлятися від пропозицій, що не відповідають їхнім уявленням про «гідну» роботу.

Соціальні норми в Україні також впливають на те, як безробітні реагують на можливість змінити свою професійну сферу або пройти перепідготовку. Традиційно в Україні значно більше цінується стабільна робота в певних галузях, таких як державний сектор чи великі підприємства, а зміна професії чи перехід до нестандартних форм працевлаштування часто сприймається як щось менш престижне. Це може знижувати бажання безробітних адаптуватися до нових умов ринку праці, оскільки вони відчують, що їх норми не співпадають з реаліями, і це підсилює безсилля перед змінами. Додатково існує ймовірність того, що безробітні можуть стикатися з тиском зі сторони родини, яка, в свою чергу, за традицією може підтримувати очікування щодо матеріального забезпечення членів родини. Втрата роботи у таких випадках не лише порушує фінансову стабільність, а й може спричинити соціальний конфлікт, де безробітна людина відчувається зобов'язаною відновити стабільність, навіть якщо для цього необхідно змінити професію чи освоїти нові навички.

Отже, соціально-психологічні чинники відіграють визначальну роль у процесі адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні. Психологічна готовність до змін, мотивація до працевлаштування, наявність психологічних проблем, соціальна ізоляція, стрес та депресія, соціальний статус і самоповага, а

також культурні та соціальні переконання впливають на здатність осіб, які втратили роботу, адаптуватися до нових умов та змін на ринку праці.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ АДАПТОВАНOSTІ БЕЗРОБІТНИХ ДО УМОВ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

3.1. Програма підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні та її експериментальне апробування

У сучасних умовах українського ринку праці проблема безробіття залишається однією з актуальних. Незважаючи на позитивні тенденції у сфері економічного зростання, значна частина населення стикається з труднощами при працевлаштуванні через низьку адаптованість до швидко змінюваних умов. Зокрема, це стосується осіб, які втратили роботу внаслідок економічної кризи, а також молоді та людей старших вікових груп, що не володіють необхідними навичками для успішної інтеграції на ринок праці. Враховуючи ці виклики, розробка спеціалізованих програм, які допомагають безробітним адаптуватися до сучасних умов працевлаштування, є надзвичайно важливою для зменшення рівня безробіття та покращення соціально-економічної ситуації в країні.

Мета програми – підвищення готовності соціальних працівників до ефективного супроводу та підтримки безробітних осіб у процесі адаптації до змінюваних умов ринку праці в Україні. Програма має на меті забезпечення соціальних працівників необхідними знаннями, навичками та інструментами для допомоги безробітним в освоєнні нових професійних компетенцій, розвитку кар'єрних стратегій та інтеграції у сучасний ринок праці, що сприятиме зниженню рівня безробіття та підвищенню соціальної стабільності в країні.

Завдання програми:

1. Розвиток професійних компетенцій соціальних працівників для ефективної роботи із безробітними, включаючи навички консультування, професійного орієнтування та розвитку кар'єрних стратегій.

2. Ознайомлення соціальних працівників із сучасними тенденціями ринку праці та методами адаптації безробітних до змінюваних умов економіки.

3. Підвищення рівня знань соціальних працівників щодо існуючих інструментів та програм підтримки безробітних, включаючи освітні та професійні курси, тренінги та програми перепідготовки.

4. Формування у соціальних працівників навичок комунікації з різними категоріями безробітних осіб (молодь, люди старшого віку, особи з обмеженими можливостями) з метою адаптації їх до нових вимог ринку праці.

5. Розробка методичних рекомендацій для соціальних працівників щодо організації супроводу безробітних осіб на всіх етапах їхнього працевлаштування, від підвищення кваліфікації до інтеграції в робоче середовище.

Навчальні заняття програми підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні відображено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

**Навчальні заняття програми підвищення адаптованості
безробітних до умов ринку праці в Україні**

Тема заняття	Мета заняття	Ігри та вправи
1. Аналіз сучасних тенденцій на ринку праці України: виклики та можливості для безробітних	Ознайомлення з актуальними змінами на ринку праці, новими професіями та вимогами до кваліфікації, визначення можливостей для безробітних.	<i>Групово дискусія:</i> обговорення змін на ринку праці та можливих професій. <i>Мозковий штурм:</i> створення списку нових професій, що з'явилися останнім часом.
2. Професійне орієнтування та консультування безробітних: методи та підходи	Огляд основних методів консультування безробітних, розробка індивідуальних планів працевлаштування.	<i>Рольова гра:</i> проведення консультації з безробітним, орієнтування на професії. <i>Мапа кар'єри:</i> створення індивідуальних планів розвитку для безробітних.
3. Інструменти та ресурси для перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних	Ознайомлення з освітніми програмами, тренінгами та курсами для безробітних, а також з можливостями онлайн-освіти.	<i>Воркшоп:</i> пошук курсів і ресурсів для підвищення кваліфікації. <i>Інтернет-пошук:</i> практичне заняття з пошуку онлайн-курсів для безробітних
4. Психологічна підтримка безробітних: як працювати з людьми, які переживають стрес і невпевненість	Навчити соціальних працівників методам надання психологічної підтримки безробітним, допомоги впоратися з емоційним станом та невпевненістю осіб, які шукають роботу.	<i>Техніки релаксації:</i> дихальні вправи та методи зниження стресу. <i>Групово підтримка:</i> обговорення реальних ситуацій з емоційною підтримкою.
5. Кар'єрне консультування: як допомогти безробітним визначити свої сильні сторони та шляхи розвитку	Навчання соціальних працівників основам кар'єрного консультування, допомога у пошуку сильних сторін і виборі кар'єрних стратегій.	<i>SWOT-аналіз:</i> визначення сильних і слабких сторін учасників. <i>Мапа кар'єри:</i> створення індивідуальних стратегій розвитку кар'єри для безробітних.
6. Комунікація з різними категоріями безробітних: молодь, люди старшого	Розробка підходів до роботи з різними соціальними групами безробітних, врахування специфіки	<i>Рольова гра:</i> взаємодія з різними категоріями безробітних. <i>Обговорення кейсів:</i> розбір

віку, особи з обмеженими можливостями	кожної категорії при наданні допомоги.	ситуацій, що виникають при роботі з різними групами.
7. Пошук та підтримка взаємодії з роботодавцями: створення партнерських відносин між службами зайнятості та бізнесом	Розвиток умінь соціальних працівників у створенні партнерських відносин з роботодавцями, допомога в працевлаштуванні безробітних.	<i>Симуляція переговорів:</i> створення партнерських відносин з роботодавцями. <i>Обговорення стратегії співпраці:</i> аналіз кращих практик взаємодії з бізнесом.
8. Навички складання резюме та проходження співбесід: як допомогти безробітним презентувати себе на ринку праці	Підвищення компетенції соціальних працівників у допомозі безробітним у складанні резюме та підготовці до співбесід.	<i>Практика складання резюме:</i> учасники складають резюме для безробітних. <i>Мокрі співбесіди:</i> тренінг по проходженню співбесід.
9. Розвиток підприємницьких навичок у безробітних: від ідеї до запуску власного бізнесу	Ознайомлення соціальних працівників з основами підприємництва для допомоги безробітним у започаткуванні власної справи.	<i>Бізнес-план:</i> створення плану для запуску власного бізнесу. <i>Мозковий штурм:</i> генерація ідей для малих підприємств серед безробітних.
10. Інтеграція на ринок праці: адаптація до нових робочих умов та побудова кар'єри	Навчити соціальних працівників методам допомоги безробітним у процесі адаптації до нових умов роботи та розвитку кар'єри.	<i>Рольова гра:</i> адаптація до нових умов праці в різних сферах. <i>Планування кар'єри:</i> допомога безробітним у створенні кар'єрного плану.

Заняття на тему «Аналіз сучасних тенденцій на ринку праці України: виклики та можливості для безробітних» є важливим етапом підготовки соціальних працівників до ефективної підтримки безробітних осіб. Під час заняття учасники знайомляться з сучасними трендами на ринку праці, такими як автоматизація, розвиток цифрових технологій та нові вимоги до працівників у сферах інформаційних технологій, охорони здоров'я, логістики тощо. Важливо зазначити, що швидкий розвиток технологій і глобалізація економіки призводять до змін у структурах робочих місць, виникають нові професії, які раніше не існували. Наприклад, спеціалісти з аналітики даних або розробники програмного забезпечення стають все більш затребуваними на ринку праці. Це дає соціальним працівникам важливі інструменти для того, щоб направити безробітних на навчання новим професіям або перекваліфікацію. У рамках заняття учасники виконують різні вправи, що допомагають зрозуміти зміни на ринку праці та можливості для безробітних. Однією з таких вправ є мозковий штурм. Учасники працюють у групах і повинні за кілька хвилин створити список нових професій, які з'явилися в Україні за останні 5-10 років. Така вправа стимулює їх до активного мислення та допомагає зрозуміти масштаби змін на ринку праці.

Заняття на тему «Професійне орієнтування та консультування безробітних: методи та підходи» є ключовим етапом у підготовці соціальних працівників до ефективної роботи з безробітними. Для закріплення теоретичних знань учасники займаються практичними вправами. Однією з вправ є тестування професійних схильностей, яке дає змогу соціальним працівникам зрозуміти, як виявляти інтереси та можливості безробітних через стандартизовані тести або інтерв'ю. Наприклад, соціальний працівник може запропонувати безробітному пройти тест на визначення його професійних інтересів, що допоможе у подальшому коректно вибрати професійну орієнтацію для працевлаштування. Одним із важливих інструментів є створення індивідуального плану працевлаштування, що включає етапи, мету і терміни, а також необхідні ресурси для досягнення цілей. Важливою частиною заняття є рольова гра, яка дозволяє відпрацювати навички консультування. У цій вправі один із учасників грає роль безробітного, який шукає роботу, а інші учасники виконують роль соціальних працівників, які проводять професійну консультацію. Завдання полягає в тому, щоб допомогти безробітному визначити свої кар'єрні орієнтації, проаналізувати його досвід і здібності, а також допомогти вибрати оптимальний шлях для працевлаштування. Після цього учасники здійснюють аналіз ситуацій – обговорюють реальні кейси, де безробітні з різним досвідом і мотивацією стикаються з труднощами. Кожен кейс вимагає від соціальних працівників розробки індивідуального підходу і використання різних методів для досягнення результату.

Заняття на тему «Інструменти та ресурси для перепідготовки і підвищення кваліфікації безробітних» є етапом підготовки соціальних працівників до ефективної підтримки осіб, які втратили роботу. Однією з вправ є аналіз онлайн-платформ для навчання. Учасникам пропонують дослідити кілька популярних освітніх платформ, таких як Coursera, edX, Prometheus, Udemy, або національні ініціативи, що пропонують курси для безробітних, і порівняти їхні можливості: програму навчання, вартість, сертифікацію та рівень доступу до ресурсів. Соціальні працівники повинні створити рекомендації для безробітних, як обрати найбільш відповідний курс для розвитку їх кар'єри, враховуючи інтереси та попит на ринку праці. Заняття включає групові дискусії з важливості постійного

навчання і розвитку професійних навичок, а також мозковий штурм з пошуку ідей щодо того, як допомогти безробітним адаптуватися до змін на ринку праці через підвищення кваліфікації. Учасники повинні поділитися своїм досвідом щодо найбільш ефективних способів мотивації безробітних до навчання. Під час заняття проводиться рольова гра, у якій соціальні працівники виконують роль консультантів з перепідготовки. В одній групі один з учасників грає роль безробітного, а інші – соціальних працівників, які надають йому консультацію щодо вибору навчальної програми. Це дає змогу учасникам на практиці відпрацювати навички комунікації, вміння слухати потреби клієнта та підбирати відповідні програми перепідготовки на основі його інтересів та кваліфікації.

Заняття на тему «Психологічна підтримка безробітних: як працювати з людьми, які переживають стрес і невпевненість» є важливим етапом у навчанні соціальних працівників. У цьому контексті вони ознайомлюються з методами мотиваційних інтерв'ю, що дають можливість створити довірливу атмосферу для відкритого спілкування і допомогти клієнту знайти внутрішні ресурси для активного пошуку роботи. Під час практичної частини заняття працюють з різними вправами, які дозволяють зрозуміти, як застосовувати отримані знання. Однією з вправ є рольова гра, в якій один із учасників грає роль безробітного, що переживає стрес через безробіття, а інший – роль соціального працівника, який надає психологічну підтримку. Це дозволяє учасникам не тільки відпрацювати навички активного слухання, але й практикувати різні методи психологічної підтримки в реальних ситуаціях. Ще однією корисною вправою є методика «пошук позитиву», під час якої учасники групи обговорюють можливі позитивні аспекти безробіття, такі як час для розвитку нових навичок або можливість змінити професійну орієнтацію. Іншою вправою є методика «ресурсна карта», яка допомагає безробітному зрозуміти, які ресурси і підтримка є у його оточенні. Це може бути як професійний досвід, так і особисті якості, які можна розвивати для покращення шансів на ринку праці.

Заняття на тему «Кар'єрне консультування: як допомогти безробітним визначити свої сильні сторони та шляхи розвитку» має на меті надати соціальним працівникам знання та інструменти для консультування безробітних. Соціальні

працівники вивчають техніки, які допомагають виявити потенціал клієнта. Зокрема, важливим є вміння ставити питання, які допоможуть безробітному розкрити свої здібності та інтереси. Один з основних етапів заняття полягає у вивченні вправ, які дозволяють визначити інтереси клієнта. Однією з таких вправ є «Колесо кар'єри», в якій безробітним пропонується оцінити різні аспекти їх життя, зокрема, професійний розвиток, особисті інтереси, фінансові потреби та соціальні пріоритети. Це допомагає учасникам усвідомити, на що вони повинні звернути увагу під час вибору кар'єрної стратегії. Наступною вправою є «Аналіз сильних сторін». Учасникам пропонується на основі анкетування або бесіди визначити свої основні професійні навички, риси характеру та інтереси. Також проводиться методика «SWOT-аналіз» для визначення сильних та слабких сторін безробітного, можливостей і загроз на ринку праці. Соціальні працівники навчаються допомагати клієнтам здійснювати аналіз, щоб безробітні могли оцінити свої конкурентні переваги та недоліки на ринку праці. Важливою частиною заняття є вправи на розвиток креативності та пошук альтернативних шляхів кар'єрного розвитку. Однією з таких вправ є «Шляхи розвитку» – учасники мають придумати кілька можливих шляхів професійного зростання для вигаданого персонажа, виходячи з його сильних сторін і бажань.

Заняття на тему «Комунікація з різними категоріями безробітних: молодь, люди старшого віку, особи з обмеженими можливостями» є надзвичайно важливим для підготовки соціальних працівників до роботи з різними соціальними групами безробітних. Під час заняття соціальні працівники ознайомлюються з проблемами, з якими стикаються безробітні різних вікових категорій та з особливими потребами. Перше, на чому зосереджується увага, – це специфіка спілкування з молоддю. Молоді люди часто стикаються з проблемою недостатнього досвіду роботи, що ускладнює їхній вихід на ринок праці. Тому соціальний працівник повинен допомогти їм розвивати впевненість у своїх силах, визначити свої професійні інтереси, розробити план розвитку навичок і компетенцій. Однією з технік є застосування методів мотиваційного консультування, щоб сприяти розумінню важливості кар'єрного розвитку. Другим важливим аспектом заняття є робота з людьми старшого віку, які також можуть

мати проблеми з адаптацією до сучасних вимог ринку праці. Для цієї категорії особливо актуальні питання перепідготовки та розвитку нових навичок, оскільки багато з них мають обмежений досвід роботи в сучасних умовах. Вони можуть бути скептично налаштовані до нових технологій або боятися змін. Окрему увагу заслуговує робота з особами з обмеженими можливостями, які часто стикаються з подвійними бар'єрами: фізичними і соціальними. Ця група може бути обмежена у доступі до певних робочих місць через фізичні обмеження або через ставлення суспільства до їх здатності працювати. Заняття включає вправи, що допомагають соціальним працівникам визначити, як найкраще підходити до кожної з груп. Одна з таких вправ – «Рольові ігри». У цій вправі учасники розігрують ситуації, коли один з них є безробітним представником певної категорії, а інший – соціальним працівником. Ще одна вправа – це «Аналіз потреб». Соціальні працівники мають завдання оцінити потреби безробітних з різних категорій, виходячи з їх досвіду та ситуації. Учасники можуть працювати в групах, де кожна група розглядає одну категорію безробітних і складає рекомендації щодо того, як підтримати людей цієї категорії в пошуках роботи.

Заняття на тему «Пошук і підтримка взаємодії з роботодавцями: створення партнерських відносин між службами зайнятості та бізнесом» є важливим етапом у підготовці соціальних працівників до ефективної взаємодії з роботодавцями, що є необхідним для успішного працевлаштування безробітних. Одним із ключових елементів є навчання тому, як соціальні працівники можуть виявляти потреби роботодавців, які шукають працівників, і на основі цього підбирати кандидатів серед безробітних. Для ефективного навчання соціальних працівників застосовуються різноманітні вправи та ігри. Однією з таких вправ є «Рольова гра з роботодавцем», де учасники виступають у ролі роботодавців та соціальних працівників. Соціальні працівники мають навчитися, як правильно презентувати кандидатів на робочі місця, розкриваючи їхні сильні сторони та навички. Іншою вправою є «Аналіз потреб роботодавця», в якій учасники мають працювати в групах та на основі реальних кейсів визначати, як задовольнити вимоги роботодавця в умовах ринку праці. Важливим аспектом є вивчення «Спільних заходів із роботодавцями». Це вправа, в якій соціальні працівники мають

розробити план спільних заходів із роботодавцями, таких як ярмарки вакансій, інформаційні семінари або тренінги. Також проводиться «Мозковий штурм» щодо розробки стратегій залучення нових роботодавців для співпраці з службами зайнятості. Учасники пропонують різні способи, як можна зацікавити бізнес у співпраці, зокрема, як підвищити привабливість програм для роботодавців, щоб вони охочіше брали участь у програмах працевлаштування безробітних. Це може бути допомога у навчанні нових працівників, гнучкість у виборі кандидатів або навіть пільги для підприємців.

Заняття на тему «Навички складання резюме та проходження співбесід: як допомогти безробітним презентувати себе на ринку праці» спрямоване на підготовку соціальних працівників до надання підтримки безробітним у створенні конкурентоспроможних резюме та підготовці до співбесід. Однією з основних цілей заняття є навчити соціальних працівників ефективним методам допомоги безробітним у створенні резюме, яке має коректно відображати їх професійний досвід і кваліфікацію та виділяти їхні сильні сторони та досягнення. Щоб заняття було максимально ефективним, використовуються різноманітні вправи і методи навчання. Однією з таких вправ є «Аналіз резюме», коли учасники отримують декілька прикладів резюме, і завдання полягає у визначенні їхніх сильних та слабких сторін. Ще однією корисною вправою є «Мокрі співбесіди». Учасники програми діляться на пари, де один є безробітним, а інший – роботодавцем. Безробітні мають пройти співбесіду, а соціальний працівник надає зворотний зв'язок, який допомагає вдосконалити їхню презентацію та відпрацювати можливі труднощі, що виникають під час реальних співбесід. Особливо корисною є «Інтерв'ю з несподіваними питаннями» – рольова гра, де учасники повинні відповідати на незвичні чи складні питання, які часто задають на співбесідах для перевірки реакції кандидатів в стресових ситуаціях.

Заняття на тему «Розвиток підприємницьких навичок у безробітних: від ідеї до запуску власного бізнесу» спрямоване на підвищення готовності соціальних працівників допомагати безробітним знаходити можливості для започаткування власної справи. Ознайомлюються з поняттям підприємницької діяльності, основними етапами створення бізнесу та ключовими факторами, які впливають на

його успіх. Соціальні працівники повинні зрозуміти, як допомогти безробітним обрати правильну ідею для бізнесу, здійснити оцінку ринку та конкурентоспроможності своєї ідеї. Важливим аспектом є допомога у визначенні стартового капіталу, можливих джерел фінансування та створення бізнес-плану. Щоб заняття було максимально корисним, використовуються різноманітні вправи та ігри, які допомагають закріпити теоретичні знання на практиці. Однією з таких вправ є «Ідеї для бізнесу», коли учасники групи генерують можливі бізнес-ідеї в умовах обмеженого бюджету, враховуючи актуальні потреби ринку та інтереси потенційних клієнтів. У процесі виконання цієї вправи соціальні працівники можуть оцінити креативність безробітних і допомогти їм виявити найбільш перспективні напрямки для старту бізнесу. Ще однією вправою є «Розробка бізнес-плану». Учасники отримують завдання створити бізнес-план для обраної ідеї. Це допомагає не лише зрозуміти, як правильно організувати підприємницьку діяльність, а й розвиває навички стратегічного мислення у безробітних. Вправа «Аналіз ризиків» дозволяє учасникам оцінити потенційні ризики свого бізнесу, виявити можливі проблеми і знайти шляхи їх вирішення. Під час виконання цієї вправи безробітні вчаться не тільки виявляти проблеми, а й розробляти плани дій для їх мінімізації. Соціальні працівники навчають, як адаптувати бізнес-стратегію у разі зміни ринкових умов. Для розвитку підприємницьких навичок важливими є вправи «Формування бізнес-іміджу», де учасники програми мають змогу відпрацювати техніки презентації свого бізнесу, як для потенційних інвесторів, так і для кінцевих споживачів.

Заняття на тему «Інтеграція на ринок праці: адаптація до нових робочих умов та побудова кар'єри» спрямоване на підвищення готовності соціальних працівників допомагати безробітним адаптуватися до нових робочих умов, а також підтримувати їх у розвитку кар'єри і професійному зростанні. Важливо навчити безробітних, як правильно організувати своє професійне життя після працевлаштування, як успішно взаємодіяти з колегами і керівництвом, а також як вирішувати проблеми, що виникають в новому робочому середовищі. Для покращення засвоєння матеріалу та надання практичних навичок, під час заняття використовуються різноманітні ігри та вправи. Однією з таких вправ є «Робоча

ситуація», під час якої учасники моделюють реальні ситуації, що можуть виникнути на новому робочому місці. Це допомагає соціальним працівникам навчити безробітних правильно реагувати на непередбачувані ситуації, що можуть виникнути в процесі адаптації. Іншою вправою є «Моя професійна кар'єра», в рамках якої учасники визначають професійні цілі на короткострокову і довгострокову перспективу. Це допомагає безробітним зрозуміти, як будувати свою кар'єру після працевлаштування і чому важливо постійно оцінювати свої професійні навички та досягнення. Ще однією корисною вправою є «Аналіз корпоративної культури», де учасники повинні дослідити характеристики та вимоги корпоративної культури, а потім розробити стратегії для успішної інтеграції в нове робоче середовище.

Заняття програми підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні виявилися надзвичайно ефективними для підвищення готовності соціальних працівників до роботи з безробітними (рис. 3.1).

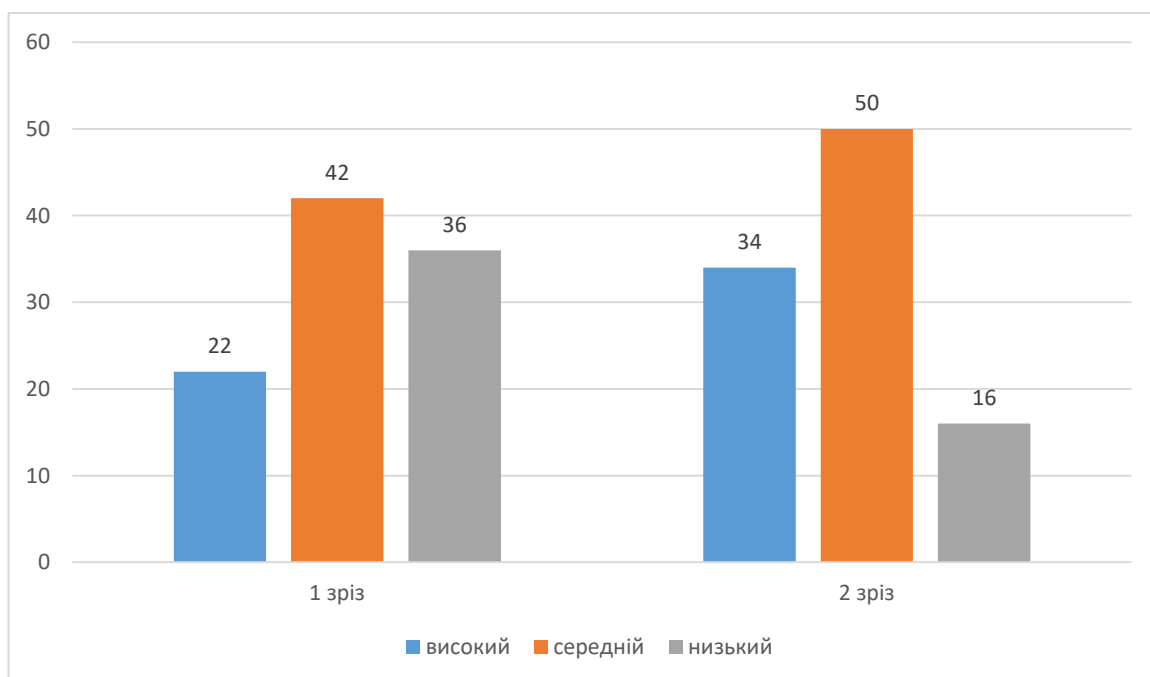

Рис. 3.1. Рівні готовності соціальних працівників до адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні (1 і 2 зрізи, %)

До високого рівня готовності віднесено 34% соціальних працівників (було 22%). Вони розуміють специфіку ринку праці, зміни в ньому, а також потреби безробітних, добре орієнтуються у питаннях перепідготовки безробітних, рівня

державної підтримки, а також мають достатньо досвіду для надання психологічної допомоги в процесі адаптації. Соціальні працівники активно займаються питаннями мотивації і психологічної стабільності осіб, які шукають роботу, і вважають рівень державної підтримки важливим фактором адаптації, що також є напрямком їх діяльності. Соціальні працівники мають взаємодію з іншими організаціями, як центри зайнятості, заклади освіти. Вони беруть активну участь у програмі перепідготовки, підтримують безробітних у виборі професій, надають їм необхідну інформацію і допомагають у пошуку вакансій.

До середнього рівня готовності віднесено 50% соціальних працівників (було 42%). Ці працівники мають достатньо навичок для того, щоб виконувати свої функції, але можуть мати певні труднощі в ефективній комунікації з безробітними або в розумінні змін на ринку праці. Такі соціальні працівники мають розуміння важливості перепідготовки, однак не завжди здатні реалізувати програми покращення кваліфікації безробітних.

До низького рівня готовності віднесено 16% соціальних працівників (було 36%). Соціальні працівники можуть мати певні труднощі в оцінці потреб безробітних і наданні їм підтримки, а також можуть недооцінювати значення психологічної підтримки для безробітних. Вони також можуть бути менш ефективними у співпраці з іншими організаціями, і зіткнутися з труднощами у впровадженні нових програм перепідготовки, наданні інформації про вакансії.

Як бачимо, на заняттях програми соціальні працівники здобули необхідні знання і навички, що дозволяють ефективно сприяти процесу працевлаштування та адаптації безробітних. Зокрема, підвищена увага приділена важливим аспектам, таким як розуміння сучасних тенденцій на ринку праці, розвиток кар'єрного консультування та підвищення кваліфікації безробітних, а також надання психологічної підтримки особам, які переживають стрес через безробіття. Заняття дозволили соціальним працівникам отримати глибокі знання про новітні підходи до професійної орієнтації, адаптації та консультування безробітних, а також способи підтримки мотивації осіб, які шукають роботу. Вивчення специфіки роботи з різними категоріями безробітних, такими як молодь, особи старшого віку чи люди з обмеженими можливостями, стало важливою частиною програми. Це

допомогло соціальним працівникам краще розуміти потреби цих груп і адаптувати свої методи роботи до індивідуальних особливостей кожної категорії безробітних.

Окрім того, завдяки використанню практичних вправ і рольових ігор, учасники змогли відпрацювати реальні ситуації, з якими можуть зіштовхуватися безробітні при пошуку роботи або адаптації на новому робочому місці. Наприклад, вправи на складання резюме, тренування навичок проходження співбесід, розробка кар'єрних планів стали практичною базою для ефективної роботи з безробітними. Це дозволило соціальним працівникам набути важливих комунікаційних навичок і вміння працювати з емоційним станом осіб, які переживають стрес через втрату роботи чи складнощі в пошуку нової.

Одним із ключових результатів цих занять стало покращення здатності соціальних працівників допомагати безробітним визначати свої сильні сторони та кар'єрні цілі. В результаті заняття соціальні працівники отримали інструменти для розробки індивідуальних кар'єрних планів для безробітних, що дозволяє не лише допомогти знайти роботу, але й забезпечити подальший розвиток кар'єри. Це особливо важливо в умовах сучасного ринку праці, де здатність до адаптації та розвитку є ключовими факторами успіху. Окрему увагу було приділено розвитку навичок пошуку і підтримки партнерських відносин з роботодавцями. Соціальні працівники навчалися не лише консультувати безробітних, але й працювати над створенням зв'язків між службами зайнятості та бізнесом.

Отже, в результаті участі в заняттях програми соціальні працівники значно покращили свої професійні компетенції, навчилися надавати комплексну підтримку безробітним на всіх етапах адаптації. Це дозволило підвищити рівень ефективності їх роботи і зробити її орієнтованою на сучасні потреби ринку праці. Завдяки заняттям ці соціальні працівники стали впевненими в здатності допомагати безробітним у процесі пошуку роботи, адаптації до нових робочих умов і розвитку кар'єри, що сприятиме успішному працевлаштуванню і покращенню соціально-економічного становища безробітних.

3.2. Рекомендації безробітним особам щодо підвищення власної адаптованості до умов ринку праці в Україні

У сучасному світі, де відбувається стрімкий розвиток нових технологій та професій, а також зміна вимог до кваліфікації працівників, важливість адаптації до нових умов роботи стає ключовою для кожної особи, яка шукає роботу. Для безробітних, які перебувають у пошуку стабільного джерела доходу, здатність швидко адаптуватися до нових умов, вивчати нові навички та реагувати на змінні вимоги роботодавців є вирішальним фактором успішного працевлаштування. Враховуючи високий рівень безробіття та нестабільність ринку праці в Україні, рекомендації для безробітних щодо підвищення їх адаптованості стають важливим інструментом для полегшення переходу до нового робочого місця. Це включає не лише розвиток професійних навичок, але й підтримку у розвитку психологічної стійкості, мотивації та вміння будувати кар'єру в умовах змін.

1. Постійне оновлення професійних знань і навичок.

Сучасний ринок праці вимагає постійного вдосконалення професійних знань. Рекомендується активно брати участь у тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, онлайн-курсах і вебінарах. Навчання новим технологіям і методам роботи допоможе не лише залишатися конкурентоспроможним, а й розширювати власні професійні горизонти. Це також дозволить адаптуватися до швидко змінюваного ринку праці, де нові навички можуть бути ключем до успіху. Існує безліч безкоштовних і доступних ресурсів для онлайн-освіти, що дозволяють кожному безробітному знайти підходящий курс для покращення своїх знань і навичок. Важливо регулярно оцінювати власний прогрес і не зупинятися на досягнутому, щоб не відстати від сучасних вимог. Це підвищить вашу здатність пристосовуватися до нових професійних викликів.

2. Розвиток психологічної стійкості і самовпевненості.

Відсутність роботи може серйозно вплинути на емоційний стан, тому важливо працювати над підвищенням психологічної стійкості. Пошук роботи може бути довгим і стресовим процесом, тому слід розвивати навички самоконтролю і стресостійкості. Важливо вміти контролювати свої емоції, не впадати в депресію через тимчасове безробіття і зберігати позитивний настрій.

Підтримка родини, друзів і колег може допомогти в цей період. Рекомендується розвивати навички планування часу, щоб зберігати баланс між пошуком роботи і особистим життям, а також займатися фізичними вправами, медитацією чи іншими практиками, що сприяють зниженню стресу. Це дозволить бути більш впевненим у своїх силах і готовим до нових можливостей на ринку праці.

3. Активне використання платформ для пошуку роботи.

Сьогодні існує безліч онлайн-платформ для пошуку роботи, таких як Work.ua, Rabota.ua, LinkedIn, Jooble та ін. Важливо не лише створити профіль на цих платформах, а й активно оновлювати його, зазначаючи нові навички та досвід. Регулярно переглядати оголошення, надсилати резюме і відповіді на вакансії, які вас цікавлять, є необхідним етапом для досягнення успіху в пошуку роботи. Рекомендується використовувати фільтри для налаштування сповіщень про нові вакансії, що відповідають вашим навичкам і інтересам. Додатково важливо розвивати особистий бренд на таких платформах, публікувати професійні досягнення і активно взаємодіяти з іншими фахівцями у вашій галузі. Це збільшить шанси привернути увагу потенційних роботодавців.

4. Вдосконалення навичок складання резюме та мотиваційних листів.

Одним з важливих кроків у пошуку роботи є вміння створити ефективне резюме та мотиваційний лист, які можуть привернути увагу роботодавця. Рекомендується регулярно оновлювати резюме, включаючи досягнення, проекти та нові навички. Важливо, щоб резюме було чітким, логічним, відповідало вимогам вакансії. Мотиваційний лист також має бути персоналізованим і відображати вашу мотивацію та зацікавленість саме цією посадою. Слід уникати стандартних шаблонів і зазначати, чому саме ви є найкращим кандидатом на цю позицію. Крім того, варто враховувати актуальні вимоги роботодавців і вказувати навички, які відповідають сучасним потребам ринку праці.

5. Розвиток навичок комунікації та мережування (networking).

Мережування є важливим інструментом для пошуку роботи, тому варто активно налагоджувати контакти із професіоналами в своїй галузі. При цьому рекомендується відвідувати професійні заходи, онлайн-зустрічі, конференції, семінари і тренінги, де можна познайомитись з потенційними роботодавцями чи

колегами по галузі. Також важливо підтримувати зв'язки з колишніми колегами та знайомими, оскільки вони можуть стати джерелом цінної інформації про вакансії та можливості. Використання платформ як LinkedIn також допоможе активно підтримувати і розширювати свою професійну мережу контактів. Мережування може значно збільшити шанси на отримання вакансії, оскільки часто вакансії не публікуються на відкритих платформах, а заповнюються через особисті рекомендації та зв'язки.

6. Оцінка і розвиток власних сильних сторін і навичок.

Перед тим, як почати пошук роботи, важливо зробити аналіз своїх сильних сторін та навичок. Рекомендується визначити свою самооцінку, враховуючи ваші досягнення, досвід і вміння. Це допоможе визначити, в яких сферах ви відчуваєте себе впевнено і де вам потрібно вдосконалюватися. Навіть якщо ви не маєте високого рівня кваліфікації в певних напрямках, можна працювати над розвитком необхідних навичок через навчання або волонтерство. Завдяки цьому ви зможете підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці. Знати свої сильні сторони та правильно їх презентувати є одним із ключових аспектів успішного працевлаштування.

7. Використання волонтерства і стажувань як можливості набуття досвіду.

Волонтерська діяльність та стажування – це спосіб набуття досвіду та продемонструвати навички потенційним роботодавцям, що дозволяє не лише набувати практичного досвіду в певній галузі, а й розширювати професійну мережу. Крім того, волонтерство дає шанс покращити свої комунікаційні та організаційні навички, що може стати значною перевагою при подальшому працевлаштуванні. Багато компаній розглядають стажування як можливість для майбутнього працевлаштування, тому це також може стати відмінною стартовою точкою для кар'єри. Більше того, волонтерство дає можливість розширити свої горизонти та спробувати себе в нових сферах діяльності.

8. Готовність до змін і мобільність на ринку праці.

Одним з важливих аспектів адаптації на ринку праці є готовність до змін і мобільність. При цьому рекомендується бути відкритим до різних варіантів працевлаштування, включаючи роботу в нових містах чи навіть країнах. У разі,

якщо у вашій місцевості є обмежені можливості для працевлаштування, варто розглянути варіанти роботи в інших регіонах або сферах діяльності. Мобільність дозволяє розширити можливості для працевлаштування та бути готовим до змін, що відбуваються на ринку праці. Цей підхід сприяє кращій адаптації до нових умов і допомагає збільшити шанси знайти роботу.

9. Вивчення сучасних технологій та інструментів для роботи.

Сучасні професії часто вимагають володіння різними цифровими інструментами та технологіями. Безробітним рекомендується ознайомитись з основними програмами для офісної роботи, такими як Microsoft Office, Google Workspace, а також специфічними інструментами, залежно від обраної професії (Adobe Photoshop для дизайнерів, CRM-системи – маркетологів, програмування для IT-фахівців). Знання таких інструментів дозволить залишатись конкурентоспроможним на ринку праці та швидко адаптуватися до вимог роботодавців. Навчання новим технологіям можна здійснювати як через онлайн-курси, так і за допомогою самостійного вивчення через практичні завдання.

10. Гнучкість і готовність до тимчасових чи контрактних робіт.

В умовах змінного ринку праці варто бути готовим до тимчасових чи контрактних робіт, що є першим кроком до стабільного працевлаштування. Тимчасові роботи не лише дозволяють набирати досвід у нових сферах, а й забезпечують додатковий дохід при пошуку постійної роботи. Це можливість перевірити, чи відповідає вам робоче середовище та корпоративна культура, перш ніж брати на себе повні зобов'язання. Коли безробітний працює на таких позиціях, він не тільки заробляє, а й демонструє свою ініціативність і готовність працювати в різних умовах, що може привернути увагу стабільних роботодавців. Така гнучкість є важливим елементом адаптації до змін на ринку праці.

11. Визначення кар'єрних цілей і стратегій розвитку.

Щоб досягти успіху на ринку праці, важливо чітко визначити свої кар'єрні цілі та стратегічний шлях до їх досягнення. Безробітним слід поставити перед собою короткострокові та довгострокові цілі: наприклад, здобути нові навички або отримати певну посаду в конкретній компанії. Визначення мети дає орієнтир і дозволяє організувати власні зусилля для досягнення результату. Важливою

складовою є також розробка плану дій, який включає покрокове досягнення кожної мети, оцінку прогресу та коригування стратегії в разі необхідності. Таким чином, чітке розуміння кар'єрних орієнтирів допомагає концентрувати зусилля на важливих аспектах і підтримує мотивацію в умовах пошуку роботи.

12. Адаптація до змінюваних умов роботи та гнучкість під час співбесід.

В умовах постійних змін на ринку праці важливо бути готовим адаптуватися до нових умов роботи. Це стосується як фізичних, так і психологічних аспектів. Підготовка до співбесід включає здатність адаптуватися до специфічних вимог роботодавця та ринкових умов. Під час співбесіди важливо продемонструвати гнучкість, готовність навчатися і пристосовуватися до нових умов. Крім того, необхідно володіти техніками активного слухання, що допомагає краще розуміти потреби роботодавців і швидко реагувати на зміни в умовах співбесіди. Така адаптивність дозволяє не лише успішно проходити співбесіди, а й ефективно працювати в команді після працевлаштування.

13. Навчання основам підприємництва для самозайнятих осіб.

Якщо безробітний бажає стати самозайнятим, йому важливо отримати базові знання з підприємництва. Рекомендується пройти тренінги та курси з основ бізнесу, фінансового планування, маркетингу, ведення бухгалтерії та управління часом. Важливо розуміти, як створити бізнес-план, знайти постачальників, клієнтів і побудувати ефективну бізнес-стратегію. У разі недостатньої грошової бази можна почати з малого бізнесу, наприклад, з фріланс-послуг або консалтингу, поступово розвиваючи власну справу. Крім того, важливо знати правові та податкові аспекти ведення бізнесу в Україні, щоб уникнути можливих юридичних труднощів. Опанування основ підприємництва відкриває нові можливості для самозайнятості та подальшого розвитку.

14. Проактивний підхід до пошуку роботи через дослідження ринку праці.

Проактивність у пошуку роботи передбачає не лише активне реагування на вакансії, але й ініціативу в дослідженні ринку праці. Безробітним слід самостійно досліджувати потенційних роботодавців, їхню корпоративну культуру, відкриті вакансії та тенденції у розвитку галузі. Це дозволяє краще підготуватися до співбесід, розуміти потреби роботодавців і визначити найкращі можливості для

працевлаштування. Дослідження ринку також включає аналіз рівня зарплат, популярних професій і перспектив розвитку в різних секторах. Завдяки цьому безробітний може зорієнтуватися на більш конкурентоспроможні вакансії і зосередитись на тих, що відповідають його сильним сторонам.

15. Активне залучення до волонтерських проєктів і громадських ініціатив.

Іноді в період безробіття важливо не лише шукати оплачувану роботу, але й брати участь у волонтерських проєктах і громадських ініціативах. Це допоможе не лише залишатися активним, але й здобувати новий досвід, розвивати навички лідерства, організації та комунікації. Волонтерство також відкриває можливості для налагодження нових контактів і знайомств, що можуть привести до отримання пропозицій про роботу. Багато підприємств шукають кандидатів, які мають досвід у соціальних проєктах або волонтерських організаціях, адже це свідчить про соціальну відповідальність, ініціативність та бажання допомагати іншим. Це також є способом підвищити свої шанси на працевлаштування, навіть якщо безробітний тимчасово не має постійної роботи.

Отже, розробка рекомендацій безробітним особам щодо підвищення їх адаптованості до умов ринку праці в Україні свідчить про важливість комплексного підходу до вирішення проблеми працевлаштування та соціальної адаптації. Рекомендації включають не лише професійний розвиток і підвищення кваліфікації, а й підтримку психоемоційного стану безробітних, допомогу в розвитку гнучкості, стійкості до стресу та мотивації для активного пошуку роботи. В умовах змін на ринку праці, вміння безробітних адаптуватися до нових умов, освоювати професії є вирішальними для успішної інтеграції в економіку.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі теоретичне й експериментальне обґрунтування соціально-психологічних чинників адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні дало змогу зробити такі висновки.

1. Визначено наукові підходи до трактування сутності поняття «соціальна адаптація особистості». Показано, що психологічний підхід акцентує увагу на внутрішніх механізмах адаптації, зокрема на когнітивних і емоційних процесах, що дозволяють особистості пристосовуватись до соціальних змін, зберігаючи при цьому свою ідентичність. Соціологічний – підкреслює важливість інтеграції індивіда в соціальну структуру, адаптацію до норм і цінностей суспільства, в якому він функціонує. Біопсихосоціальний – пропонує інтеграційний погляд, поєднуючи фізіологічні, психологічні та соціальні аспекти адаптації, що підкреслює важливість здоров'я, психоемоційного стану, соціального оточення для успішної адаптації. Культурологічний – наголошує на значенні культурних особливостей і традицій у процесі адаптації, а екологічний – підкреслює взаємодію з соціальним середовищем. Педагогічний – визначає роль навчання в розвитку соціальних навичок і адаптації в різних соціальних контекстах.

2. Охарактеризовано передумови й закономірності адаптації безробітних до умов ринку праці. Показано, що першочерговими передумовами є індивідуальні фактори, такі як рівень освіти, професійні навички, психологічна готовність до змін, а також економічні і соціальні умови, що впливають на зайнятість. Важливу роль відіграють соціальні мережі та підтримка з боку родини, друзів, державних інститутів, що сприяють мотивації до пошуку роботи. Підвищення ефективності процесу адаптації можливе через впровадження політики активного працевлаштування, створення програм з підвищення кваліфікації та професійного розвитку, а також через психологічну підтримку, яка допомагає безробітним подолати стрес та невпевненість.

3. Виявлено основні чинники й умови адаптації безробітних до умов ринку праці. Показано, що індивідуально-психологічні чинники, такі як рівень освіти, професійна кваліфікація, психологічна готовність до змін та мотивація, суттєво

впливають на здатність адаптуватися до нових умов праці. Водночас соціально-економічні умови, зокрема рівень безробіття, структура попиту на працю, доступність робочих місць та заробітна плата, визначають зовнішні бар'єри або можливості для успішної адаптації безробітних. Наявність соціальної підтримки, як з боку сім'ї, друзів, так і державних та громадських програм, може значно послабити стресові фактори, з якими стикаються безробітні, і прискорити процес їх інтеграції на ринок праці.. Тому вивчення цих чинників та умов є необхідним для розробки механізмів підтримки безробітних, спрямованих на забезпечення їх успішної соціальної та економічної адаптації в сучасному ринку праці.

4. Проаналізовано сучасний стан та соціально-психологічні чинники адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні. На основі результатів проведеного опитування, до високого рівня готовності віднесено 22% соціальних працівників, середнього – 42%, низького – 36%. Констатовано, що рівень готовності соціальних працівників до адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні є недостатнім, що значна їх частина не володіє необхідним рівнем кваліфікації для впровадження методів допомоги безробітним. Більшість респондентів вказують на недостатній рівень готовності безробітних до перепідготовки, що вимагає зусиль для мотивації та підтримки цієї категорії осіб. Також існують проблеми в організації співпраці між соціальними працівниками та іншими структурами, такими як центри зайнятості, заклади освіти та ін., що знижує ефективність усіх програм адаптації безробітних до ринку праці.

5. Розроблено й апробовано програму підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні. Метою програми визначено підвищення готовності соціальних працівників до ефективного супроводу та підтримки безробітних осіб у процесі адаптації до змінюваних умов ринку праці в Україні, забезпечення їх необхідними знаннями, навичками та інструментами для допомоги безробітним в освоєнні нових професійних компетенцій, розвитку кар'єрних стратегій та інтеграції у сучасний ринок праці, що сприятиме зниженню рівня безробіття та підвищенню соціальної стабільності в країні. Заняття програми підвищення адаптованості безробітних до умов ринку праці в Україні виявилися ефективними для підвищення готовності соціальних

працівників до роботи з безробітними. Зокрема, до високого рівня готовності віднесено 34% соціальних працівників (було 22%), середнього – 50% (було 42%), низького – 16% (було 36%). Соціальні працівники здобули необхідні знання і навички, що дозволяють ефективно сприяти процесу працевлаштування та адаптації безробітних. Заняття дозволили соціальним працівникам отримати глибокі знання про новітні підходи до професійної орієнтації, адаптації та консультивання безробітних, способи підтримки мотивації осіб, які шукають роботу. Окрім того, завдяки використанню практичних вправ і рольових ігор, учасники змогли відпрацювати реальні ситуації, з якими можуть зіштовхуватися безробітні при пошуку роботи або адаптації на новому робочому місці. Одним із ключових результатів стало покращення здатності соціальних працівників допомагати безробітним визначати свої сильні сторони та кар'єрні цілі. Окрему увагу приділено розвитку навичок пошуку і підтримки партнерських відносин з роботодавцями. Соціальні працівники навчалися консулювати безробітних і працювати над створенням зв'язків між службами зайнятості та бізнесом. Завдяки заняттям ці соціальні працівники стали впевненими в здатності допомагати безробітним у процесі пошуку роботи, адаптації до нових умов і розвитку кар'єри, що сприятиме успішному працевлаштуванню безробітних. Це дозволило підвищити рівень ефективності їх роботи і зробити її орієнтованою на сучасні потреби ринку праці. Розроблені рекомендації безробітним особам щодо підвищення їх адаптованості до умов ринку праці в Україні включають не лише професійний розвиток і підвищення кваліфікації, а й підтримку психоемоційного стану безробітних, допомогу в розвитку гнучкості, стійкості до стресу та мотивації для активного пошуку роботи. В умовах постійних змін на ринку праці, вміння безробітних адаптуватися до нових умов, освоювати нові професії та навички є вирішальними для їх успішної інтеграції в економіку України.

Перспективами подальшого дослідження можна визначити підготовку соціальних працівників до адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баланда А. Наслідки молодіжного безробіття в Україні. *Міжнародний науково-практичний журнал*. 2023. № 4. С. 75-78.
2. Баланда А. Соціально-економічні ризики та наслідки безробіття в Україні. *Міжнародний науково-практичний журнал*. 2022. № 3. С. 70-77.
3. Богиня Д. П., Грішнова О. А. Основи економіки праці : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2022. 387 с.
4. Боднарук М.І. Соціальне страхування в Україні: правові аспекти становлення та розвитку. Чернівці: Рута, 2022. 248 с.
5. Бочаріна Н. Особливості розвитку професійної компетентності соціального працівника. *Вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету*. 2014. №25. С. 227-231.
6. Буряк П. Ю., Карпінський Б. А. Економіка праці й соціально-трудова відносини. Київ : ЦНЛ, 2012. 440 с.
7. Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості. Київ : КНЕУ, 2023. 289 с.
8. Волошин Г. Випускники ВНЗ у реальному бізнесі : яких знань і навичок їм бракує? *Вісник Консорціуму із удосконалення менеджмент-освіти в Україні*. 2024. Лютий. С. 2-3.
9. Воронін О.Д. Завдання і можливості соціальної політики на сучасному етапі демократичних реформ в Україні. *Сучасна українська політика*. 2024. Вип. 5. С. 316-324
10. Вступ до спеціальності «Соціальна робота»: навчальний посібник / авт.-уклад. Л. І. Міщик, О. П. Демченко. Глухів, 2013. 250 с.
11. Гапончук О. Як оптимізувати консультативну діяльність соціального працівника: методичні рекомендації та практичні матеріали. Луцьк, 2017. 132 с.
- 11а. Гірняк А. Н. Поняттєво-категорійне поле і наукові підходи до розуміння взаємодії у психології. *Психологія і суспільство*. 2017. № 3. С. 112-126.

- 12.Гнибіденко І. Трудова зайнятість – важлива складова соціальної політики.*Праця і зарплата*. 2024. № 47. 19 груд.
- 13.Євсеєнко О. Деякі аспекти статистичного аналізу зайнятості та безробіття на ринку праці України. *Економіст*. 2024. № 9. С. 37-39.
- 14.Єдина інформаційно-аналітична система державної служби зайнятості України. URL : <http://mlsp.gov.ua/pages.asp?id=76/>
- 15.Жигайло Н.І. Соціальна робота : навч. посіб. Львів : Новий світ – 2000, 2019. 342 с.
- 16.Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 р. №2017-III.URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.
- 17.Закон України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» №1058-IV від 9 липня 2003 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.
- 18.Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000р. №1533-III із змінами та доповненнями.URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>.
- 19.Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.99 р. №1105-XIV.URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/717-16#Text>.
- 20.Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р. №5067-VI.URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.
- 21.Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. №2213 -III із змінами та доповненнями.URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>.
- 22.Закон України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 р. № 966-IV.URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
- 23.Закон України «Про страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від

- 22.02.2001 р. №2272-III.URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2272-14#Text>.
- 24.Захаров В. Потерпілим на виробництві – реальний захист. *Охорона праці*. 2013. №5. С. 45-47.
- 25.Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти) / Зверева ІД., Козубовська І.В., Кериман В.Ю., Пічкарь О.П. Ужгород : УжНУ, 2020. 192 с.
- 26.Іляницька О.В. Проблеми безробіття і трудова міграція молоді.*Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 8 (50). С. 167-172.
- 27.Іляш О. Розробка стратегії зайнятості населення України. *Вісник ДонНУ. Сер. В : Економіка і право*. 2023. Вип. 1. С. 41-50.
- 28.Інтегровані соціальні служби : теорія, практика, інновації / за ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. Київ : Фенікс, 2017. 528 с.
- 29.Калініна С.П. Ринок праці і зайнятість : теоретико-методологічний аспект. Донецьк : ДНУ, 2013. 227с.
- 30.Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника: навч.-метод. посіб. Київ, 2024. 164 с.
- 31.Кіліна Т. М. Зайнятість населення в системі соціально-економічних показників. *Економіка та держава*. 2023. №11. С. 106-108.
- 32.Ковчина І. М. Сучасні технології соціальної роботи за рубежом : навч.—метод. посіб. Київ : Соц. техн., 2011. 95 с.
- 33.Кодекс законів про працю України. Київ : Праця, 2024. 368 с.
- 34.Козирєв М. П. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Львів : ЛДУВС, 2020. 352 с.
- 35.Краснов Ю. М. Економічна стратегія ефективної зайнятості: монографія. Київ : Знання України, 2024. 253 с.
- 36.Краузе О. І. Концепція змішаного регулювання зайнятості населення України. *Актуальні проблеми економіки*. 2022. №10. С. 167-172.
- 37.Купець О.В. Безробіття молоді в умовах реформування економіки.*Наукові записки НаУКМА.Серія: Економічні науки*. 2022. Т. 18. С. 31-37.

- 38.Купрій О. Соціальне страхування на випадок безробіття в Україні: історія становлення, досягнення, проблеми та перспективи.*Україна: аспекти праці*. 2013. №7. С. 42-47.
- 39.Лесин В. Працевлаштуванню молоді особливу увагу. *Соціальний захист*. 2013. № 2. С. 23-25.
- 40.Лібанова Е. М. Ринок праці : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 246 с.
- 41.Логвинова Н. Безробіття у країнах ЄС : спроба соціологічного аналізу. *Соціологія : теорія, методи, маркетинг*. 2023. №3. С. 137-144.
- 42.Ляшенко О.А. Професійне навчання та професійна підготовка молоді як інструмент подолання безробіття. *Економіка і держава*. 2021. № 5. С. 94-95.
- 43.Маршавін Ю. Сучасні проблеми ринку праці України. *Праця і зарплата*. 2024. № 12 (690). С. 6-7.
- 44.Міщик Л. Оптимізація підготовки соціальних працівників до професійної діяльності. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. 2012. № 4. С. 143-148.
- 45.Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (3 травня – 13 червня 2022 року). Одеса : Гельветика, 2022. 504 с.
- 46.Офіційний сайт державної служби зайнятості України.URL : <http://dcz.gov.ua>.
- 47.Пазюк О. Проблеми безробіття в Україні. *Україна : аспекти праці*. 2023. № 2. С. 3-10.
- 48.Плиса В. Організаційно-економічний механізм функціонування загально-обов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Вісник Львівського національного університету. Серія економічна*. Львів, 2020. С. 688-704.
- 49.Покришук В. Підвищення економічної активності безробітного населення України. *Україна: аспекти праці*. 2021. № 2. С. 17-24.

- 50.Приходько С.Г. Деякі питання вдосконалення системи загально-обов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні. *Правове регулювання економіки*. 2021. №2. С. 174-186.
- 51.Прутська О. Безробіття : невраховані фактори українських реформ.*Економіка України*. 2022. №8. С. 51-56.
- 52.Прушківська Е.В. Світовий досвід та основні напрями державного регулювання зайнятості в Україні. *Держава та регіони*. 2023. № 4. С. 182-186.
- 53.Рєпін К. Ю. Напрямки впровадження в Україні соціального та пенсійного страхування. *Соціальний захист*. 2020. №6. С. 23-25.
- 54.Рєпін К.Ю. Перспективи впровадження в Україні соціального страхування як гарантії соціального захисту населення та зростання економіки. *Соціальний захист*. 2021. №1. С. 39-40.
- 55.Руденко Н. В. Питання оптимізації регулювання зайнятості в умовах відкритої економіки України.*Зовнішня торгівля : право та економіка*. 2019. №6. С. 120-127.
- 56.Рудкевич Н.І. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів: Растр-7, 2021. 324 с.
- 57.Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2017. № 1. С. 31-37.
- 58.Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за ред. С. П. Архипової. Черкаси : Гордієнко Є.І., 2014. 235 с.
- 59.Столяров В. Ф. Економічний механізм подолання безробіття в Україні. *Фінанси України*. 2024. №1. С. 31-43.
- 60.Сучасна соціально-економічна політики держави: теорія, методологія, практика / С. Бандур, Т. Заяц, І. Терон та ін. Київ : РВПС України НАН України, 2023. 250 с.
- 61.Тюптя Л.Т.,Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 422 с.

62. Фатєєнко Н. В. Соціально-економічні наслідки безробіття. *Фінанси України*. 2017. № 7-8 (71–75). С. 114-118.
63. Федоренко В.Г. Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи. *Економіка та держава*. 2011. №1. С. 4-5.
- 63а. Фурман А.В., Гірняк А.Н. Передвиборчі технології як інструменти соціально-психологічної взаємодії. *Вісник харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна* (серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»). 2017. Вип. 39. С. 161-166.
64. Ходакевич С. І. Безробіття : теоретичні підходи різних економічних шкіл. *Проблеми формування ринкової економіки : міжвідомчий науковий збірник*. Київ : КНЕУ, 2020. Вип. 8. С. 23-28.
65. Ходакевич С. І. Шляхи розв'язання проблеми безробіття : зарубіжний досвід. Стратегія економічного розвитку України. Київ : КНЕУ, 2013. Вип. 4. С. 350-353.
66. Ярошенко І.С. Система соціального захисту в Україні: шлях до реформування. *Правове регулювання економіки*. 2020. №1. С. 203-212.

**Анкета для соціальних працівників для вивчення сучасного
стану адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні**

Інструкція.Шановні колеги! Анкета спрямована на вивчення сучасного стану адаптації безробітних до умов ринку праці в Україні, а також визначення вашої оцінки готовності до надання підтримки в цьому процесі. Ваша думка є надзвичайно важливою для розробки ефективних програм адаптації та соціальної підтримки безробітних.

1. Скільки років ви працюєте в сфері соціальної роботи?
 - ☐ менше 1 року
 - ☐ 1-3 роки
 - ☐ 4-7 років
 - ☐ більше 7 років
2. Як ви оцінюєте загальний рівень безробіття в вашому регіоні?
 - ☐ дуже високий
 - ☐ високий
 - ☐ середній
 - ☐ низький
 - ☐ дуже низький
3. Які з наступних факторів ви вважаєте найбільш важливими при адаптації безробітних до умов ринку праці? (Виберіть 3 найбільш важливих чинника)
 - ☐ Рівень освіти та кваліфікація
 - ☐ Наявність соціальних мереж підтримки (сім'я, друзі)
 - ☐ Наявність відповідних вакансій на ринку праці
 - ☐ Психологічна готовність до змін
 - ☐ Рівень державної підтримки (допомога по безробіттю, програми перекваліфікації)
 - ☐ Рівень стресу і депресії серед безробітних
- Стан ринку праці та наявність тимчасових або неповних робіт
4. Як ви оцінюєте готовність безробітних до професійної перепідготовки?
 - ☐ дуже висока
 - ☐ висока
 - ☐ середня
 - ☐ низька
 - ☐ дуже низька
5. Наскільки, на вашу думку, важливе надання безробітним психологічної підтримки під час адаптації до ринку праці?
 - ☐ дуже важливо
 - ☐ важливо
 - ☐ нейтрально
 - ☐ неважливо
 - ☐ зовсім не важливо

6. Як ви оцінюєте рівень розвитку програм перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних у вашому регіоні?

- ☐ дуже високий
- ☐ високий
- ☐ середній
- ☐ низький
- ☐ дуже низький

7. Які типи підтримки, на вашу думку, найбільш необхідні безробітним для успішної адаптації до ринку праці? (Виберіть до 3 найбільш важливих типів підтримки)

- ☐ Фінансова підтримка (допомога по безробіттю)
- ☐ Психологічна підтримка
- ☐ Професійне навчання та перепідготовка
- ☐ Працевлаштування через державні чи приватні агенції
- ☐ Інформаційна підтримка щодо вакансій
- ☐ Соціальна підтримка (сімейні програми, волонтерські організації)

8. Як часто ви стикаєтесь з ситуаціями, коли безробітні не готові до змін або не мають бажання адаптуватися до нових умов праці?

- ☐ дуже часто
- ☐ часто
- ☐ іноді
- ☐ рідко
- ☐ ніколи

9. Які з наступних соціальних груп безробітних потребують особливої підтримки? (Виберіть до 3 найбільш важливих груп)

- ☐ Молодь (особи до 25 років)
- ☐ Літні люди (понад 50 років)
- ☐ Особи з обмеженими можливостями
- ☐ Жінки з дітьми
- ☐ Люди, які мають низьку кваліфікацію або освіту
- ☐ Особи, які перебувають без роботи тривалий час

10. Які, на вашу думку, основні перешкоди для ефективної адаптації безробітних до ринку праці?

- ☐ Низький рівень освіти та професійних навичок
- ☐ Високий рівень конкуренції на ринку праці
- ☐ Низький рівень мотивації серед безробітних
- ☐ Відсутність державної підтримки або недостатнє фінансування програм
- ☐ Психологічні проблеми (депресія, стрес, низька самооцінка)
- ☐ Недостатня кількість вакансій або невідповідність професії

11. Які додаткові заходи ви вважаєте необхідними для покращення адаптації безробітних до умов ринку праці?

12. Як ви оцінюєте роль соціальних працівників у процесі адаптації безробітних до ринку праці?

- ☐ Дуже важлива
- ☐ Важлива

- ☐ Середня
- ☐ Не дуже важлива
- ☐ Зовсім не важлива

13. Що, на вашу думку, є найголовнішим для успішної адаптації безробітних до ринку праці?

- ☐ Освітня і професійна перепідготовка
- ☐ Психологічна підтримка і мотивація
- ☐ Працевлаштування через соціальні та приватні організації
- ☐ Державна фінансова підтримка і гарантії
- ☐ Збільшення кількості вакансій на ринку праці

14. Які форми працевлаштування безробітних є найбільш ефективними у вашому регіоні? (Виберіть до 3 варіантів)

- ☐ Тимчасова робота
- ☐ Неповна зайнятість
- ☐ Фріланс
- ☐ Сезонна робота
- ☐ Постійна робота на повну ставку
- ☐ Підприємницька діяльність
- ☐ Інше (вказіть)

15. Наскільки безробітні в вашому регіоні зацікавлені у змінах, пов'язаних з цифровими технологіями та новими формами роботи (наприклад, робота через онлайн-платформи)?

- ☐ Дуже зацікавлені
- ☐ Зацікавлені
- ☐ Нейтрально
- ☐ Мало зацікавлені
- ☐ Зовсім не зацікавлені

16. Яка роль, на вашу думку, соціальних мереж (наприклад, груп підтримки в соціальних мережах) у процесі адаптації безробітних до ринку праці?

- ☐ Дуже важлива
- ☐ Важлива
- ☐ Середня
- ☐ Низька
- ☐ Не має значення

17. Наскільки ефективні наявні програми державної допомоги безробітним у вашому регіоні?

- ☐ Дуже ефективні
- ☐ Ефективні
- ☐ Середньо ефективні
- ☐ Мало ефективні
- ☐ Зовсім не ефективні

18. Які з наступних видів діяльності можуть підвищити мотивацію безробітних до пошуку роботи? (Виберіть до 3 варіантів)

- ☐ Збільшення фінансової допомоги
- ☐ Програми надання професійної перепідготовки
- ☐ Психологічна підтримка та мотиваційні тренінги

- ☐ Активна допомога в пошуку роботи через центри зайнятості
- ☐ Спільноти для підтримки та обміну досвідом серед безробітних
- ☐ Інші заходи (вкажіть)

19. Яким чином ви оцінюєте рівень інформованості безробітних щодо можливостей перепідготовки та працевлаштування у вашому регіоні?

- ☐ Дуже високий
- ☐ Високий
- ☐ Середній
- ☐ Низький
- ☐ Дуже низький

20. Які найбільші проблеми безробітних у вашому регіоні заважають їм швидше адаптуватися до ринку праці? (Виберіть до 3 варіантів)

- ☐ Низький рівень професійної кваліфікації
- ☐ Психологічні проблеми (депресія, низька самооцінка)
- ☐ Відсутність актуальних вакансій
- ☐ Низький рівень мотивації до працевлаштування
- ☐ Високий рівень конкуренції на ринку праці
- ☐ Недостатня підтримка з боку державних і соціальних інститутів

21. Як ви оцінюєте ефективність співпраці між соціальними працівниками та іншими організаціями (наприклад, центрами зайнятості, навчальними закладами) щодо адаптації безробітних до ринку праці?

- ☐ Дуже ефективна
- ☐ Ефективна
- ☐ Середньо ефективна
- ☐ Мало ефективна
- ☐ Зовсім не ефективна

Дякуємо за участь в опитуванні!